

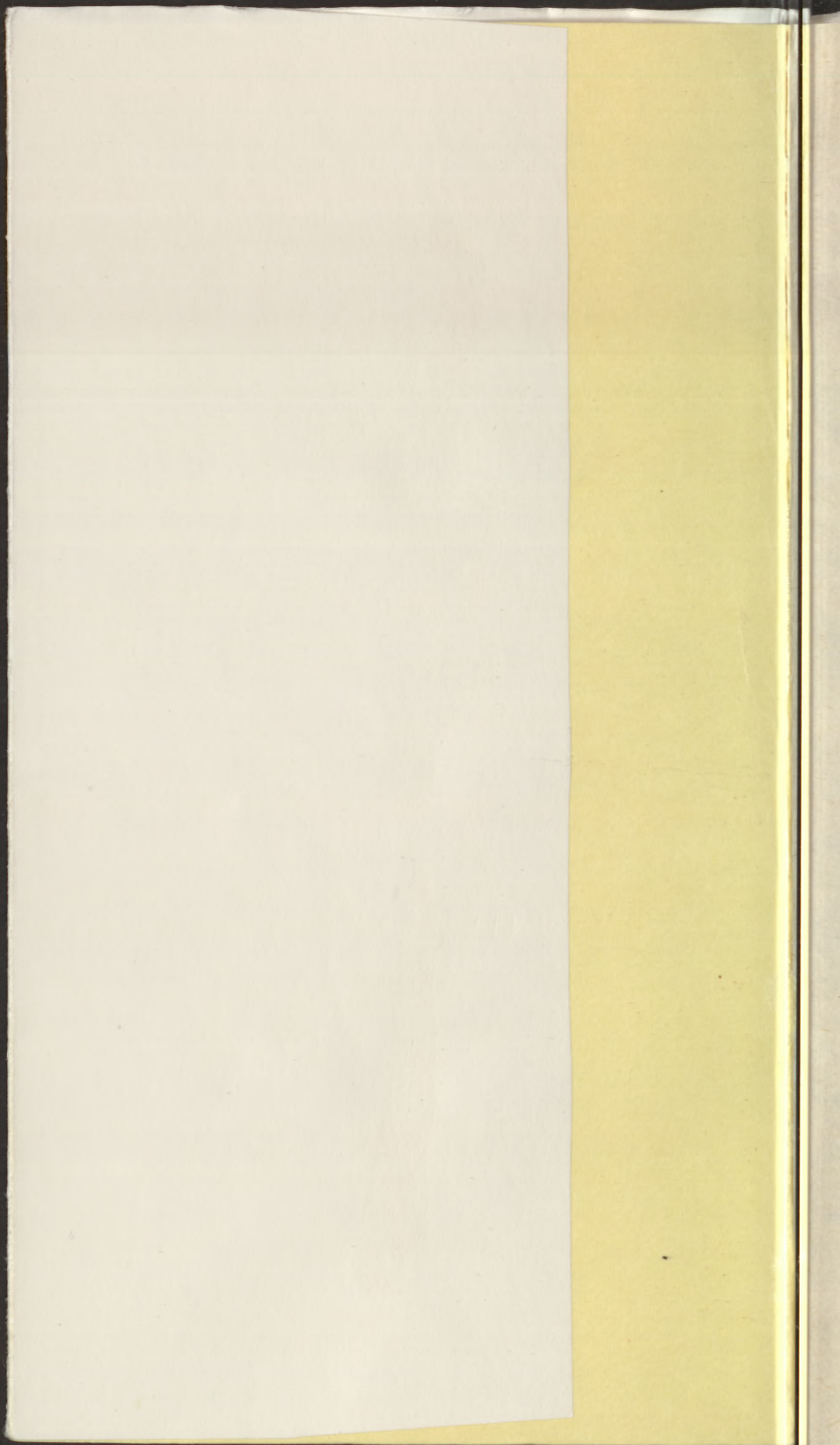
MC
111.397

EGYMAGA
EGY HAZÁT

KÖLCSEY FERENC
A MAGYAR KÖLTÉSZETBEN

KOSZORÚ 3.

Nyíregyháza, 1990.

EGYMAGA
EGY HAZÁT

**KÖLCSEY FERENC
A MAGYAR KÖLTÉSZETBEN**

GYŰJTÖTTE, VÁLOGATTA, SZERKESZTETTE,
A JEGYZETEKET KÉSZÍTETTE

BÉNYEI JÓZSEF

Lektorálta:

BÁNSZKI ISTVÁN

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tanács V. B.
Tudományos Koordinációs Bizottsága

Felelős kiadó: PATAKI JÓZSEF, a bizottság alelnöke

ISSN 0238-5147

ISBN 963 7196 153

ISBN 963 7196 18 8

MC 11.397

1991

Készült a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tanács V. B.
Sokszorosító Költségvetési Üzemében 500 példányban

90. — 671

Felelős vezető: Szántó Sándor

Bevezető

Ez a gyűjtemény szerves folytatása a Krúdy Gyula és Móricz Zsigmond magyar költészetben keltett visszhangját feltáró antológiáknak. Mindhárom a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tanács támogatásával jelenik meg, a szűkebb haza szellemi hagyományainak ápolása, élővé tétele céljából. A gyűjtemény célja, az összeállítás, válogatás módszere azonos az előző kötetekével.

A munka során a szerkesztőt elsősorban az lep-
te és döbbsentette meg, hogy Kölcsey Ferenc nem történelmi, s irodalmi jelentőségének megfelelő mennyiségben és minőségben él a magyar költők lantján. Közvetlen kortársai és utódai közül csak Petőfi kísérelte meg teljességében megközelíteni és kifejezni Kölcsey szerepét, Vörösmarty két epigrammája a műfajból eredően sem vállalkozhatott erre. Hallgatnak róla olyan költők, mint Arany, Tompa, Kerényi, Bajza, Gyulai, Vajda és mások.

Aztán hosszú-hosszú évtizedeken át mintha a túlzott magyarkodás, majd a nacionalizmus poétái sajátították volna ki nevét és szellemét, szólamma fakult nemzeti gondolkodása. A XX. század első harmadáig talán egy-két kivételt ha találunk, mindenekelőtt Gulyás Pál roppant erejű és szépségű ódáját, a mai napig legszebb Kölcsey-versünket, vagy Jékely Zoltán ciklusát. Hallgat róla Ady, Jó-

zsef Attila, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád csak úgy, mint Reviczky — Komjáthy, Kiss József vagy Erdélyi, Illyés, Szabó Lőrinc, vagy Sinka. (Juhász Gyula verse sem a költő legjava terméséből való.)

Miért e szembetűnő csönd?

Az újabb nemzedékekben már több az érteni, s szeretni akarás vágya, mindenekelőtt Bihari Sándor, Bisztray Ádám és Rózsa Endre versei bizonyítják ezt. Mintha azonban az ötvenes—hatvanas—hetvenes évek félénk és rejtőzködő magyarságtudata még most is bénítaná a hozzá forduló szót. Félnénk az erejétől? A tragikusan tiszta erkölcsiségétől? A puritán és cselekvő szellemű hazafiságától?

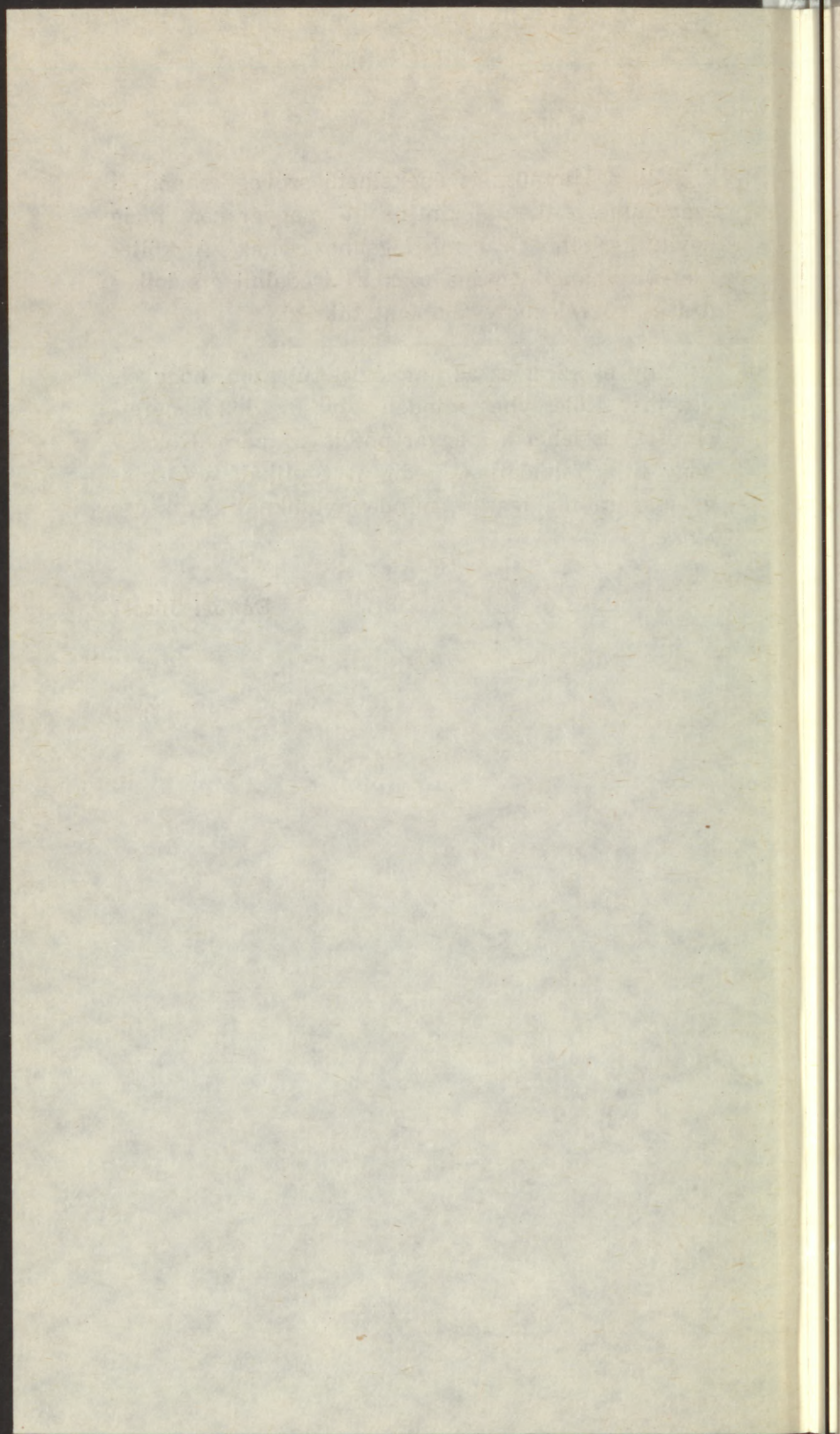
Tán csak a szűkebb haza poétái áldoznak igazán tiszta hevületű versekkel előtte: Ratkó József, Kiss Tamás, Tóth Endre, Dusa Lajos és mások. Hallgat Nagy László, a szinte mindenkit versbe mintázó Juhász Ferenc, Csanádi, Simon, Váci, Garai csakúgy, mint Kassák, Nemes Nagy Ágnes, vagy Orbán Ottó és a legfiatalabbak többsége.

Fájdalom, de így igaz: Kölcsey mind a mai napig csupán az irodalomtörténetben foglalta el az őt megillető helyet. Az irodalmi köztudat nem fogadta be igazán, politikai tanulmányait, esszéit nem olvassák, pedig a Kossuth előtti magyar politikai gondolkodás legszebb, legizgalmasabb dokumentumai. Verseit legfeljebb tananyagként lapozzák a

diákok, a Himnusz is énekelhető szöveg csupán a számunkra, ritkán tekintjük a magyar sors máig egyik legszebb lírai megfogalmazásának. A költészet visszhangtalansága csak az irodalmi gondolkodás és közvélemény állapotát tükrözi.

Így és ezért ez az antológia, túl azon, hogy elvezethet Kölcseyhez minden olvasót, lelkiismeret-ébresztő is lehet a magyar poézis számára. Kölcsey nagy titka feloldatlan. Pedig az ő etikájára és magyarságára ma igazán mindannyiunknak szüksége lenne.

Bényei József

CSOÓRI SÁNDOR:

Meghallod-e még?

Fakó nép, mennek a napok, az évek,
meghallod-e még néha
cipőd ideges kopogását a kövezeten
s elcsukló himnuszaidat?

Kivirágzik az idén is minden akác,
minden gesztenye, minden somfa.
Az országalapító kéz
naponta megjelenik fölöttünk a hajnali hűvösségben
s végigsimítja valamennyit.

Ráismersz-e erre a fáradhatatlan,
akaratos kézre a lombok között?
Ráismersz-e suhanására magadban?
Vagy neked is már csak a balsors magyar?

Elnézlek hömpölygéseid közben néhanap:
sok már a sorvadtt kísértet soraidban,
a megkérgesedett szemű távolodó,
sok, aki a szalma-szakállas nyár zenéjét is
úgy hallgatja, mintha koldus-Tinódit
hallgatna épp egy utcasarkon.

Lehetne száz okom hát, hogy múltidőben
beszéljek rólad, kihaló madárfajok
és beomlott kutak hangján.

De te olyan vagy nekem,
mint a költészetem: a fájdalmakból is
világ születik mindig

s a szégyenből is páncélos égbolt.

Fakó nép, mennek a napok, az évek —
meghallod-e még távozásuk kényes visszhangját
magadban
s agyonénekelt himnuszaidat?

VIRRASZTA HONÁÉRT

WIRAZETA JONASRI

PÁLÓCZI HORVÁTH ADÁM:

A' meg-haltt Csokonai Vitéz Mihály,
az élő Kölcsey Ferencznek

(Részlet)

Korán, — valóba' még korán — idő előtt
Háborgatod Barátom! édes nyugtomat;
Még el se-hamvadt vastagabb valóm, ama
Vivens Poetae more sir irás alatt:
Még a' belőlem égi tiszta fény közé
Költözködött tűz-szesz felejteti nem tanult:
Gyakran alá ereszkedik végetlenül —
Magas hazája' tiszta tűz sűgárjain;
A' Földi gőz-körben lakó kedvessihez;
'S Te néked is író tollad körül lebeg. —
'S Te már is vólttomtól üres árnyékomat,
Vólttom' Kissebbitésivel rettegted:
Hol hanglopással vádolod vig lantomat,
Hol egy majom characterével bélyegez:(!)
Hol honni némelly vers-irókkal öszve-mérsz,
Élőknek osztogatz fejekre bokrozott
Laurust, nékem tsak a' közép 's leg allyasabb
Néptül itélsz, 's azt is ki-koldúlt tapsolást;
Azoknak adsz, 's azoknak is tsak tsorba fényt
Adsz; (:és kitül bírálva? *Piccolominit*:)
A' kiknek én egész erőben tisztelem
Nagy fényjeket; 's nem tördelem virágjokat. —

De én pedig Barátom! azt javallanám;
 Ha már le-tépted a' mit a' nagyobb világ
 Reám rakott: idő ugyan van még elég,
 Melly vissza adja *Laurusom: Popénak* is
 Szerzett a' hir rágalmazó irigyeket,
 Kik-őt' közönséges néhány irással is
 Kitsinyítették; és talán ha engemet
 Vagy a szülöm, vagy fordittásom, száz ezer
 Tallérral gazdagított volna több eredetiség
 Javallaná munkáimat: de most neki,
 Ki töltvén már a' rothadási századot,
 Ime az egész világ, 's Te is tömjénezél,
 Most már tizen négy esztendő korába irtt
Polyphemje sem hibás ugy-e? 's nem majmolá
Ovidet; és nem *Polliót* a' *Messias*:
 A' mái ízlet már övére változott: —
 Ha bennem a' *Provincialismus* hiba:
 Ha pajkos ott is, hol nem pajkos érdemű
 A' tárgy, ki nyílt vidám eszem; mivel neked
 Kan-pulyka kis koromba nem-harapta meg
 Mint *Boileaunak* szemérmemet, hogy olly kemény
 Költő, *Satyricus*, 's Asszony-üldöző legyek: —
 Ám hadd maradjak én hibás el válallom
 Az együgyü természetet ki-módizott
 'S ki tudja meddig állandó *Aestheticát*:
 De már olly jártas ember a' szomszéd jeles
 Költők irásiban, miért azokra nem
 Fordítja nagy világi finnyás izletit? —
Shakespeárt reméled, egy jatszó(!) személyt;
 Kinek *Tragoediájiban*, minő hibák
 Vagynak. — Teneked tudni kell; ha egy tanúltt
 Asszony, *Lenox*, az ő legszebb darabjain
 Ki nézte a' nagy szennyeket: hát illyeket
Recenseálj, ne földiid' hibájkát. —

Tanítanod volt-e' szádnékod(!) a' midőn
Nem félelem nélkül keltél ki ellenem?
(:Magad szava:) 's ha úgy, miként tanulhat egy
Halott? vagy is mi haszna benn' ha bár tanul?
Vagy tán tanulnak a' többek? — lehet — de ők
Külsők hibáibul, szint ugy taníthatók. —

Legjobb pedig hogy írj magad, de ollyat írj
És nem tsak egyet, a' mi kész remek legyen;
Egészet írj; — ne hogy tsak apró versezet'
Költőjét, kis *Oda*, 's *Epos-mestert*, hanem
Egy fő *Compositort* mutass; mivel ha mind
Recenseálnak, mint nékik példát adál,
Ki lessz az író? mint ha harczolás helyett
Mind Kommandirozunk, ki lesz a köz Vitéz?

PÉCZELY JÓZSEF:

Kölcsey, Bajza

Mesterek írni magok, másét bírálni hasonlón:
Bájlók itt, gyógyít szúrva fulánkjuk amott.

BERZSENYI DÁNIEL:

Kölcsey

Kölcsey, megmérted lattal, póznával icével
Lelkemet, és keskeny úrbe, időbe dugád:
Ah, de segéllj rajtam, ketreben kotlani készül!
„Tollat az orrába!” Zápokat adjon ugy-e?

(1817 után)

GARAY JÁNOS:

Örökváltság

Zápolya szólt:

„Örökös jobbágyság s rabnyüg a pórnak!
S ölte lón a szellem, ölte maradt az ipar.

Kölcsey szólt:

„Váltság s örökös föld!” s szárnyakat ölte
A nyugözött szellem, s létre virul az ipar.

SZEMERE PÁL:

A magyar Pegasus

— A „Mondolat” írója ellen —

Énekalkotó test! nagy lélekkel nemzett
Múzsák, kikkel tisztelt mindenféle nemzet,
Kik között, fényökből látszik mindenképen,
A szépnek szerelme lángol minden képen.
Üljetek most széket tanácskozás végett,
Pegasus bajának, hogy vessetek véget.

Múzsák, szégyent rajtam egy ember elkövet,
S tesz lábam elébe botránkozáskövet.
Ír verstelen könyvet, s jó Pindusnak fele,
S s z a m á r o n jó, ez a dolog fontosb fele.
Egy Mondolatos jó számaron, s az égnek
Kárpítján pusztító tüzek még sem égnek.
Ó szégyen! ezt méltán valljon el ki sírja?
Mely átok, mely gödör lesz Pegasus sírja!
Egy számar, kit eddig nyomott nyereg s járom,
Fogja el helyemet, bezzeg én megjárom!
Ezután engemet ki vészen majd számba?
Ez örökös panaszt olt be az én számba.
Ha számar-hoztakkal a Pindus lesz tele,
Jó Pegasus, úgy a te időd kitele!

Ó Múzsák, már az is nem rossz becsület-e,
Hogy a rímes versnek elment becsülete?
Még a cadentiás íróknak is nyelve
Mérték örvényébe vagyon már elnyelve.

Ráday-verselés nevet hord az ilyen,
S eféle korcsosság a mi szánkra illjen?
Sokan a sonettnek nyitják fel kútfejét;
S a magyar Pegasus ne rázza meg fejét?
Sok epistolát ír, ki e pályán kiállt,
Kik ellen az igaz izlés hadat kiált.
S ez új nép románzot s balladákat becsül
S Gyöngyösit nem tartja senki legfőbb becsül.
A rossz rímes Zrínyi s Orczy mellett fognak,
S Mátyásit kiteszik a marczangó fognak.

Pócsért szeretetet már senki nem érez,
Mondják, hogy Virággal soha fel nem ér ez.
Etédi, Péczeli, Horváth, Vitéz s Édes
Éneke a magyar fülnek már nem édes;
Helyettek a polczra Ányos s Himfy lépe,
S mindenre ragad már e rossz ízlés lépe
Mustrákká Berzsenyi lettenek és Dayka,
Kiket nem is nevelt talán magyar dajka.
Rény, kecs, remény szókból áll nálok a beszéd,
Pennájok idegen szözlásokat beszél.
Már kegyet mondanak kegyelmesség helyett,
Semmi szép hosszú szó nem lél nálok helyet.
Német és francz lettek az izlés követi,
Sok elfajúlt Göthét s Marmontelt követi,
Példát Illyés-, Káldy- s Báróczyból lesnek:
Ó ki állhat ellent ez isszonyú lesnek?!

S ó Múzsák, ennyi sok gyaláztatás után,
Szamarat is látunk a Pindusnak után.
És így Pindusunkra, mely ez előtt fényle,
S róla mindenfelé sugárzott a fény le:
A gyászthozó fátum örök homályt szóra,
Ah, búm miatt alig talállok már szóra!

Hozzátok nyögök ó Múzsák! könyem folyta
Bár ajkamon csaknem minden jajt elfojta,
Hasson meg Pegasus könnye, sohajtása,
Ne legyen hijába kérte s ohajtása.
Lám nyögök s az igaz költőktől jött ének
Mintha zengene már halálom jöttének.
Azért is, ó Múzsák, se estve se reggel
Ne szünjeteek értem harczolni sereggel.
Kergessétek innen a szamarat, s értem
Ezt tévén, megvallom, hogy örömet értem.
Ne legyen közöttünk se éjjel, se nappal,
S így fényünk nem soká osztozik a Nappal.
S szent völgyeitekből harsogva ment ének
Hirdesse, hogy győztünk, Duna lementének . . .

Ó Múzsák! ezen nagy jótételért sírom
Partjáig hálámat tinéktek majd sírom.
S meglesz, a mit kértem, a múzsai karok
Ím segedelmemre már emelik karok.
A szamar éltének fáklyái elégnek,
Ezen bosszúállást tarthatom elégnek.
Köszönöm, ó Múzsák, hálaadó szívvel, —
Szent szerelmetek közt fogy bennem a szív el.

CZUCZOR GERGELY:

Kölcsey Ferenc sírjánál

Kölcsey szunnyadoz itt, ki míg élt,
virraszta honáért,
És ébreszte magyart lánglobogású dala.
Szenv és munkatúrés volt élete, sejtelem inté
Végre szívét egy szebb nemzeti élet elé.
Csendben járd körül e sírt, óh utas, édes az álom
Enyhült fájdalom és zsenge remények után.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY:

Kölcsey

Nap vala értelmed, jó szíved, csillagok és hold:
Egy nagy természet fényköre hunyt le veled.

(1844)

VÖRÖSMARTY MIHÁLY: VÖRÖSMARTY MIHÁLY

Kölcsey

Meg ne ijedjeteK, a hazaföldnek szíve dobog fel:
Kölcsey sírjától keble örökre sebes.

(1844. szeptember 18. előtt)

VACHOTT SÁNDOR:

Kölcsey

A haza gyermekinek közös osztályrészül utánad
Szentelt fájdalmid végtelen árja maradt.
És valahányan e közkincsből örökölnék, egyenkint
A szeretett honnak hívei lesznek azok.

SÁROSI GYULA:

Kölcsey

Szatmár kért szívet és lelket —

szíve, lelke magának

Nem vala, — és isten Kölcseyt adta neki.

Szív s lélek, kik adák, az egekhez tére; jeléül

Szent fájdalmainak csak koszorúja maradt. —

(1844)

TERRAY KÁROLY:

Kölcsey felett

Kis Cseke! nagyszerü emlékét örökíteni pótló
Sírkövet ah! ne emelj Kölcsey hantja felett.
Sírköve a haza lesz, míg a magyar él, halad, érez,
És emlékiratot vés örök érdeme rá.

(1835. december 23.)

SZELESTEY LÁSZLÓ:

Dalnokbér

I.

Hús pataknál bükkök ernyejében
Ül a dalnok, néma lant kezében,
Képzeményi messze szárnyalának:
Rabja ő a nemzet hajdanának.
Tisztán látja volt hazája tájit —
Harcos őseink duló csatáit.

Látja véres képét a viharnek,
Mely nevet, hirt szerze a magyarnak.
S látja a sirt rémesen előtte,
Melybe ősi fényét eltemette,
Hol a tölgynek, melyet féreg rága,
Ifjudan fonnyadt utolsó ága. —

Majd egy új kép rajzik most elébe,
Visszaszáll a szük jelen körébe;
S lát honához megfagyott szívet
S tetterőt, mely szebb célt nem követ.
Látja, mint fajul a honfivér,
S gerjedelme szunnyadozni tér. —
S ezer láng ébredsz szívében,
Szinte reszket a lant két kezében;
Néz... s az arcokon legördülének
Gyöngyei hü keble tengerének...

II.

Csendes alkony szállt a völgy ölére,
Ünnepelt az élet általa,
Mintegy várva a dicső zenére,
S felviharzott lantosunk dala,
Mely a multból hozva át virágot,
Felriasztá a magyar világot.

Méltó — úgymond —, hogy kik hajdanában
A hazáért elvérzettenek,
Ébredő utódaik dalában
Tetteikkel újra éljenek;
S zengett és hatalmas énekére
Bú s öröm szállt a magyar szívére.

S ami jót lelt harcos őseinknél,
Lelkeinkbe általülteté:
A szabadság-vágyat s honszerelmet. —
S így a multat újra élteté,
Fáradott, túrt s lángjai szavának
Néki hirt s méltánylatot hozának.

Énekében láttuk a dicsőbb kort,
S láttuk ostorozva a jelent,
Melyet *Zrínyi* menydörgő szavával
Sujtani a dalnok megjelent:
S érzeményinek nem volt határa
Amidőn áldást kért e hazára.

Nem keresve élvezet magának, —
Csak szívet hőt, mely a honnak ég,
S férfieszt, kart a magyar hazának —
Ennél többet mit tehetne még?
S hangjain világható szavának
Vajh mi kincset gyűjtte hát magának?

„Oh, a kincs, mit gyűjthetett magának
Szent önérzet — sirba száll vele,
De halálban is él ő honának:
S ez, mit birhat kincsül kebele;
Mert hatalmas lelkü dalszavára
Felmosolyg a honfiláng sugára.

Fel, míg egy magyar lesz e hazában
S hű szerelmünk szent hazánk iránt,
Míg hűségünket mind el nem adjuk
Megvetendő árucikk gyanánt, —
Mi a jónak s szépnek lesz hatása
És a szívnek még egy dobbanása.”

Így felelt egy gyenge szellem-szózat;
S a kor eltűnt — s eltűnt *Kölcseynek*,
Szellemében bár most is karolják
Őt hiven még sóvár lelkeink, —
S míg e szellem fényt önt a hazára:
Áldást mondunk szendergő porára.

(1845)

KUNOSS ENDRE:

Kölcsey szelleméhez

Szent honodbul eljövél
Halandók földjére;
A test, melybe költözél
Apáinknak vére.

És szeretted e hazát,
És szeretted népét,
Szépre nagyra buzdítád
Árpád nemzedékét.

Lantod égi hangorkán
Istenülés serge,
Ajkaid lángszózatán
Bölcsesség derenge.

Célt dicsőet mutatál,
Emberekhez méltót,
Hol nem ismer a világ
Szolgasági békót;

Hol szabadság napja süt
Boldog nemzetekre,
Áldás terjed mindenütt
Aggra, gyermekekre.

Ah, de a nép korhadott,
Gyarlósággal teljes,
Ősbálványihoz hajolt,
Mint konok szerelmes;

Nem tudá megérteni
Választottja nyelvét,
Hagyta holtig vérzeni
Hú barátja keblét.

Csak midőn a szív megállt,
És a hang enyészett:
Érzé a súlyos csapást,
A korveszteséget.

S most, ha bírna oly erőt,
Mily nagy szíve gyásza,
Sirbul hozná vissza őt
Bánatos hazája!

PETŐFI SÁNDOR:

Nagykárolyban

Szeptember 7. 1846

Hát e falak közt hangozának
Nagy szavaid, oh Kölcsey?...
Ti emberek, nem félték: épen
E szent helyet ily nagy mértékben
Megszentségteleníteni?

Nem félték-e, hogy sírgödréből
Kikél a megbántott halott?
Hogy sírgödréből ide jó el,
S — hogy hallgassatok — csontkezevel
Szorítja össze torkotok?

Nem, ő a sírt el nem hagyandja;
De lenn, sírjában, nem hiszem,
Hogy könnyei ne omlanának
Éretted, te az aljasságnak
Sárába súlyedt nemzetem!

Mily szolgaság, milyen hizelgés!
S mindig tovább mennek, tovább,
S ki legszebben hizelg, az boldog. —
Ha már kutyákká aljasodtok:
Miért nem jártok négykézláb?

Isten, küldd e helóta népre
Földed legszörnyőbb zsarnokát,
Hadd kapjon érdeme díjába'
Kezére bilincset, nyakába
Jármot, hátára kancsukát!

(Nagykároly, 1846. szeptember 7.)

SZENT TÁLTOSUNK

STANT JALFON

KRIZA JÁNOS:

Kölcsey a népszónok

Hamvad a honfikebél,

szemein a bú könye meghült

S mely ihletve magyart véd vala, porlik a kar.

Kölcsey halva, de él most is kebelén a mély bú,

S a könnyü

mely szemeden oh haza, vérzik, övé.

LISZNYAI KÁLMÁN:

Kölcsey dalünnepe

Szelíd merengés búve ringatott
C s e k e dalszentelt halmain;
S a költő s z e l l e m k é p e l e n g e á t
Lelkem borongó álmain.

S képén, e gazdag lélek tükörén,
Még most is ott lángolt a honfibú,
Melyet magával a mély sírba vitt,
Örökgyászúl a dalnokférfiú.

S nem szellemült a tulvilágba még,
E hon lelkébe olvadt lelke át,
Ennek adá minden lehelletét,
Szerelmét, minden szívdobbantatát.

Egyegy lelkéből felszakadt sugár
Volt lantja húrján minden zengemény;
S ő megtaníta bölcsen, mint lehet
Emberkebelben istenérzemény.

S tovább bolyongtam csöndes ihletéssel:
Kék távolból föltűnt a temető,
Hol a hívő mennyet lát, s a bünösnek
Egy lángpallosként rémlik a jövő.

A sírkertből lágy ének szállt felém,
Mikéntha Memmon szobrát hallanám,
Istenajakra illő dalra kelni,
Aranylánggal égő Nap sugarán.

Azt képzelém, dicsőült emberének
Dalünnepet tart a hon, hamvain,
Azért hat oly varázssal rám ez ének,
S egy nemzetbú merül el árjain.

Azt képzelém mély lelkesedéssel:
Költők, művészek s honlányok siralma
Között öszhangzik a közfájdalom,
S emlékoltár lón barna sírhalma.

S szíven-fogva vitt a bánat keze,
Mint dajkakéz az árva gyermeket,
Tovább, közelebb a sírdomb felé,
S ihletve hallám a bájéneket.

S a távolbul vágyúzve kémlelém,
De zöld hantján senkit se láttam én.
S mégis, miként ha onnan zengene,
Olvadt felém a bájoló zene.

— Mi ez?... Mi titkos dalforrás van ott?
Lelkembe bus csodálat támadott!
Ily hangok a sírből nem szólanak
Szivemmel tán tündérek játszanak?!

Vagy tán... de oh mily bűvös gondolat! —
Kölcsey lantja él a sír alatt?!
— Nem! ah nem a hon tart dalünnepet,
Az egyszerű, de szent halom felett.

Nem is tündérek zengnek oly busan,
Az elásott lant többé hangtalan!
Kölcsey sírján — a mint egekbe kelt:
Búdalt egy kis — pacsírta énekelt!

LÉVAY JÓZSEF:

Kölcsey sírjánál

Cseke 1890. aug. 10.

Rendülj örömtől néma földkebel,
Mely itt az ő szent hamvát rejtéd el,
Érezd a nemzet dobbanó szívét,
Midőn ünnepli leghivebb hívét
És bölcsejétől sírjaig kiséri
És száz évét egy pillanattal méri.
S ha eddig zord, göröngyös volt az út,
Sírjára tesz most hálakoszorút.

Lángzó kebellet jégkeblek között,
Csalódások szirtjébe ütközött;
Körülvevé borongó éjszaka,
De volt az égboltján sarkcsillaga,
Könnyűs szemmel mindig csak arra nézett
És az vezette, mint csodás ígézet,
Az volt erőforrása szüntelen:
Sarkcsillagod, égő honszerelem!

Alakját a föld szennye és pora
Nem érinté, nem lepte meg soha . . .
Ős bérczetető, moly dicsfényben ragyog,
Mig alatta köd s felhő kavarog.
S midőn leroskadt, ah! bizony valót szólt
Az a sohaj, hogy „nem közénk való volt”,
Finomabb lénye a menynyel rokon,
Bús vándor a bús földi hantokon.

A szellem oh! leng tőle még felénk,
Kik vész után biztosb ösvényt lelénk,
Még lantja zeng, mélázva a dalon,
Mintha pengetné gyöngé fúvalom,
Csodás szép összhangját el nem felejtí,
Szívünket édes ámulatba ejti,
Velőkíg hat síró, intő szava,
Melynek lelke mindig csak a haza.

S fölzendül a mag, melyet szerte szórt;
A honfi munka nem hiába volt
S az aggó kétség, a félénk remény,
Az önmagát emésztő érzemény:
Oh! vajha még a mennyben is örülne
S halvány arczán a felleg földerülne,
Hogy a nemzet, melyet imádva lát,
Letette immár özvegy-fátyolát.

Letette! és derengőbb ég alatt,
Kinyílt pályán, emelt fővel halad
S midőn a múltra vissza-visszanéz,
Megrázkódík, feszül a szív, a kéz,
Zászlója már buzdítva leng a légben,
A szabadság megíjító szelében;
Ha érte küzdve, győzelmet nyerünk,
A költő lelke együtt győz velünk.

BARTÓK LAJOS:

Kölcsey emlékezete

1890. augusztus 8.

Az alacsony sír ráborúlt a nagyra,
De gyúl lángoszlop a hantok felett.
Oh Kölcsey! szobrod gyanánt ragyogva
Lelked az, mely egy népet vezetett.
Oh, látod-é hazád', mely szent porodra
Megtört közönnyel s bűnbánón borúlt?
S felejtéd úgy-e, hogy halántékodra
Ő font halhatlan töviskoszorút?

Felkölté ajult nemzetét a látnok,
De csak reménnyel halni maga tért.
S a szent sereg, melynek élén csatázott.
Csak sírban lelt nyugvást küzdelmiért.
Mert a prófétát honja meg nem érti,
Mint szabad lélek röptét szolga test;
És lelkünk ő volt, s kétkedett kisérni
Durvább valónk az eszményi nemest.

Nem értik őt, mert Árpád nemzetéhez
Atyáink nyelvén, tűznyelven beszélt!
S a korcsfaj, mely nem eszmél már s nem érez:
Ha nyelvünk győz, abban lát végveszélyt.
De tudja ő: ajkunk legyen magyarrá,
S magyar aztán lesz szabadság s a jog:
S nyelvért, jogért küzd, bár ég s föld szakad rá,
Mert élni kell a honnak, s élni fog.

Igy áll a szellemhős, hatalmi önkény
Rázzván fölötte éles pallosát,
S alatta éjszakával teljes örvény:
Nemzetközöny, s benn nyüzsgő szörnycsodák:
Jég önzés, polgár gyávaság, vásárban
Jellem s úri falánk gög, süllyedett
Népét marczangló végső nyomorában . . .
De oh, előtte a honszeretet!

Szent érzet vagy, honszeretet, s az égnek
Elháritod népbüntető kövét!
De szebben még hazát nem szeretének,
Rokonszenvesb láng oltáron nem ég.
Honszerelem volt lelke, szíve honja,
S érezni ily magasztosan ki tud?
Csak szenvedésre várt mint jutalomra,
S hálátlanságot kért, mint koszorút.

Tette csak önfeláldozással vágya,
Erőszaktól irtózva s túrni kész.
Mindenki kedves néki, mint hazája,
S rosszaknak is csupán üdvökre néz.
Ah, rosszak-é ők, s bűnös-é a nemzet,
— Kérdé a bölcs, — ha útján ingatag.
Midőn jobblétért százszor bukva vérzett,
S visel lelkére rozsdált lánczokat?

Demoszthenes szónoklott ajakárul
Nyelvünkön s nyelvünkért, s nem értik őt
Törvényt Lycurgként állít jogbástyánkul,
S igazat nem nyer nemzete előtt!
Lelke élőfa, min jövőnk gyümölcs,
S magunk ütöttük sebjét törzsökének . . .
De szeretett a honfi, túrt a bölcs,
S a látnok költő a jövőbe nézett . . .

Élet—halálharczot vív most az eszme,
Fel-felragyog s börtönhomályba hull.
A bajnok fogy, s az elsők legnemesbje,
Kazinczy, égbe száll áldozatul.
Kezében gyúl szent emlékére fáklya,
Ő ragadá fel, s gyújt csodás szava,
A megbünhődött népért esd, mig lángba
Borúl az istenek hideg laka.

S nyelvünk hős vértanúját eltemetvén,
Ő újra szól, új joghőst védeni.
Mert kelnek már a szebb virányu mesgyén
A tanítványok elszánt sergei.
Nézd az oroszlán *Wesselényit*, nemzet!
Föllép a rettegést nem ismerő;
Kik alkotmányodon tiporni mertek,
Azoknak rettegésül lép elő.

Úgy álla tántoríthatlan mogorván,
Kölcseynek csüggvén tekintetén
Nagy *Wesselényi*: mint a hű oroszlán
Az evangelistának jobb felén.
S midőn előre ront, és vermet ásnak
A bérenczek, megtépve karmitól:
Védelmire a bajnok óriásnak
Im a szent férfi kél, s igéje szól.

Harczolt-e bajtárs bajtársért dicsőbben
Spárta mezőin? Nézd a megkötött
Érczkaru gigászt, s a halvány, törékeny
Oltalmazót az üldözők között.
Csak homlokát fegyverzi lelke, s ajkát . . .
Ez volt a honfiszív hattyúdala . . .
S mégis börtönben élj, fénylő igazság?
S felejtve hal, ki honért harczola?

Hon- és népszabadság! bukva és felejtve
Halt értetek . . . De ti nem haltatok!
Vezérek atyja volt sasröptű lelke,
Kik megnyitották az új korszakot.
A rég szendergő óriás fölébredt,
Roskadva, mindegy! fölmagaslik végül:
Föltámadott a nemzeti önérzet,
S újjá szülemlett önnön erejébül.

Elő, kívánt kor, teljes hatalomban,
Hol nyer önzetlen munkás becsület,
Hol a nagy közczél gyors sodrú folyamban
Ragad tova alkas önérdeket,
Egyéni érdem lel csak hódolatra,
Minden szív művelődés ált' nemes,
S Európa nagy nemzeti közt ragyogva
Álland nevünk, örökre hírneves!

Dicsőült! jó már néped ünnepedhez,
Bár még nagyságod most sem fogva fel.
Ma áldozók elmúlunk, te leendesz,
Jó korszak, és még jobban ünnepel.
Engesztelődj bánatján a hívőknek.
De megrögzött keblekre kárhózat,
Elédbe kik hit nélkül, gúnyra jőnek,
És elpiritják márvány arczodat.

Oh tiszta fény, kinek nincs semmi árnyad,
S árnyak honából tündökölsz felénk!
Felhők fölött vagy, ám egész hazádnak
Felhők fedik még a kelő reményt.
Tárd föl küzdelmink ott, s szivtépő vágyad
Örök tüzét, mit sír el nem takart.
Akkor meghallja a nagy ég imádat,
Akkor megáldja Isten a magyart!

PAP ENDRE:

Kölcsey sírjánál

Apotheosis

Szellem. Sirhalmok közt,
Melyeknek emlékét
Elhozza mindenik tavasz,
És elragadja minden ősz,
Bús vándor, mit keressz?

Vándor. Egy nevet keresek.

Szellem. Név nincsen itt . . . csak por.

Vándor. Port keresek tehát,
Ha úgy akarod,
De melynek neve más,
Mint a föld porának.

Szellem. Te szentséget keressz.

Vándor. A mit keresek én,
Egy név, néhány betű,
De melynek értelme:
Haza s emberiség.

Szellem. Itt nyugszik Kölcsey.

Vándor. Itt, a közporok közt! . . .

Szellem. Kevély agyag, miként
Nagy része fajodnak
És hivalkodó
Az élet után is,
Te föl nem fogtad azt,
Mi a rendeltetés;
Nem érted, látom én,
Miért jövéél ide.

Vándor. Ösztön hozott,
Melyet halandó nyelv
Nem fejt meg okában,
Ösztön, minő hajtja
Sergét a daruknak
Az ősz vidékein.

Szellem. Nem egy az ösztön,
Tiéd és azoké:
Ők állat, te ember,
Félállat, félisten.
A darumenetnek
Nincsen változása,
Zöldben és kopárban
Pályája állandó;
A te ösztönöd más:
Esőben, napfényben,
Jóra, és gonoszra,
Ingadandó, hajlandó.

Vándor. Engem a jó hozott.

Szellem. Ím a rendeltetés.
Az isteni vágy,
Tanulni, haladni,
S nem állapotodni meg,
Nagyban és nemesben,
Jóban és valóban
Lelni tökéletet,
Fajodba oltva van;
S kitűzve végcélul
Az emberi nemnek
Az isteni nagyság.
De ti kételkedni
Jókor megtanultok,
S fáradván, csüggedvén,

Út-közben lehulltok.
 És hitlenségtekben
 Az erő fölségét
 Gyáván od' adjátok
 Sorsnak, történetnek;
 És hitlenségtekben
 A halál értelmét
 Adjátok gyarlóan
 A teljes életnek.
 Hajolj e sírra le,
 Érvén hantját füled,
 Hallasz-e szózatot
 A földnek szájából?
 Vagy büszke homlokod
 Emeld az ég felé,
 Hallasz-e szózatot
 A meny határiról?
Vándor. Nem hallok én.
Szellem. Pedig beszél a föld,
 És szózatos az ég;
 De te nem érted azt.
 Fajodnak és neked
 Világos példa kell
 Embernek általa.
 Ama neveket
 A multnak könyvéből
 Megtanultad-e,
 Melyeknek szépsége
 Arczát a hajdannak
 Körülsugározza?
 Ismered-e őket?
Vándor. Hallottam rólok.

Szellem. Kikről hallottál,
Az örök időnek
Nagy törvénye adá
Az emberi nemnek,
Hogy nyerjen bizalmat
Rendeltetéséhez,
Tűkörül, vezérül.
Ők jól értették
A föld tanuságát,
Az egek beszédét,
S abból, mit a napok
Mondanak egymásnak,
Megfejték fajoknak
Az élet értelmét,
S halhatlan céljait.
Századok mulása
El nem temethető,
Mégis hitlen fajod
Egy napon tartaná
Istennek, mesének
E szép alakjait
A lefolyt időnek.
De az örök törvény,
A mely őket adta,
Újakat teremte,
Hogy általok
A régiek,
S mindnyájok által,
Egyenként s egészben,
Emberpélda által
Az isteni végcél,
A végetlen időben,
Igazolva legyen.

S te érted-e már
A pornak szentségét,
Melynek fölébe
E domb emeltetett?
Vándor. Egy volt azok közül...
Szellem. Egy kijelentés
Az emberiségnek.
Vándor. Emléke áldva van,
És büszke rá fajunk.
Szellem. Úgy kell lennie.
A halhatlan hír,
S az örök dicsőség
Nevét felragadták,
S el- felhelyeztéték
Az ő templomoknak
Szent kincsei közé.
S a lelkek ünnepén
Arra vándorolnak,
A kik mostan élnek,
S a kik fognak élni,
S vallást tesznek róla.
Te öleld által,
Oh vándor, hantjait.
Emléke fellobog
Tisztulat lángjaként...
Nyerj megszenteltetést!

PÓSA LAJOS:

Kölcsey

Hányatott hazáját
Lángolón szerette:
Honfiúi gonddal
Virrasztott felette.
Tudta, hogy nyelvében
Él, virúl a nemzet:
Védte, mint apostol,
A szép magyar nyelvet.

Kit századok végkép
Elnyomni akartak:
Nemzeti imát írt
A szegény magyarnak.
Ott hangzik a bérczen,
Ott a rónasíkon,
Hogy a lelkünk rajta
Lelkesedve sírjon.

Hófehér szent zászló
Lobogott kezében,
Magasan az égre
Tartotta keményen.
Csillagbetűkkel volt
Szárnnyára hímezve:
Minden igaz érzés,
Minden arany eszme.

Kölcsey sírjához
Járjunk el gyakorta:
Lángot vet onnan is
A haladó korra.
A ki csak áldást kért
Küzdő nemzetére,
Mondjunk ezer áldást
Porladó szivére.

SRÉTER KÁLMÁN:

Kölcsey

Bájos epigrammádon dús lélek bája lobog fel
Más dalaid fényét gyakran emészti a fész!

LÉVAY JÓZSEF:

A költő és a fülemüle*

Mind a ketten oly szegények,
Oly borongók mind a ketten;
Megvonulva éldegélnek
Sűrű lomb közt a ligetben.
Hírt felölök a világnak
Röpke szellő szárnya hoz,
Hogyha zengő ajkaikról
Búvös ének áradoz.

Kit rájok figyelni késztet
Unalom, vagy elmerengés,
Boldogítja édes érzet,
Vonja földöntúli sejtés.
S mert a végzet sorsukat már
Ily hasonlóan szövés,
Hú rokonszenv égi lánca
Fűzi őket együvé.

„Add nekem te bús madárka
Tiszta, csengő játszi hangod!”
„Jobb, ha énekembe zárja
Hő érzésit a te lantod!”
S bájoló versenyben égett
A két ihletett ajak,
Fölfigyeltek a virágok
S hallgatott a kis patak.

Midőn éjjel a világot
Álom ringatá ölében.
Édesíteni a mély álmot
Ők ketten maradtak ébren:
Egyik a rövid tavasznak
Zengte múltó bájjait,
Másik ábrándos szerelmét
És a hon fájdalmait.

S im elnémúl egyszer a lant,
Keble pusztá, húrja tépve;
Árva sírdomb, jeltelen hant
Borúl a dalnok fölébe.
Sírján bolygó fény világít
Néha csendes éjszakán:
Tán el nem haló keserve,
Vagy dicsőség híre tán!

Bár a változó időnek
Új szeszélye, új bálványa,
Hírnevét a szendergőnek
Feledésbe halni látja
Él a szellem itt is, ott is
Mely ajkáról áradott,
De többé nem kérdi senki,
Merre nyugszik a halott.

És midőn a késő hála
Mégis eljő hűlt porához
S csöndesen magába szállva
Emlékének híven áldoz,
Míg a sírt virággal hinti
S könyvével beszenteli:
Nyugvó dalnok régi társát,
A madárkát ott leli.

S hogy említik meghatottan
„Bús dalát a fülmilének”^{*}
Ime a közel bokorban
Megzendül a bájos ének,
Versenyt zengi a madárka:
„Bár e lombok árnya rejt,
Az ő lelke szól dalomban,
S a természet nem felejt!”

*Kölcsey sírszobrának leleplezési ünnepélyénél, éppen midőn a szónok egy ily tartalmú sort idézett Kölcseyből, kezdte rá hangos énekét a szomszéd fán egy fülemüle.

PETRI MÓR:

A földgömb zsoltára

Kölcsey halálának századik évfordulóján

A költő szülőháza hol van?
Ma még ezt se leled a honban.

A Hómosó-Ér arra foly,
Tuhutum arra lovagol.
Ez a mi Közép-Szolnokunk:
Hajdankori várottonunk.

Itt a bölcső: Szódemeter.
Zarándokok-kereste hely.
Onnan hozzuk stfétaként
S visszük szét ezt a fáklyafényt.

Mig a földgömb fordult egyet,
Himnusz tölt be hű sziveket.
Egyfolytában a Föld körül
A mi magyar imánk röpül.

Óh, te varázstűzű csodás
Zsoltárrá vált fohászzkodás,
Veled kiált fel csonk Hazám,
Vérző seb a föld homlokán.

Ha jelzi délben a felhangzó
Dicsfényes Hunyadi-harangszó:
Minden égtáj együtt sóhajtja
Isten áldását a magyarra.

Kárpát-tölcsér, Adria öble
A harsonák; ők gyűjtik egybe
Hangját zivatar-századoknak,
Ég oltára felé harsognak.

Nagy Kölcseynek zengő fohásza
A földet, az eget fölrázza.
Gyógyírt, igaz gyógyírt esengve
Erre a vádló csonka, sebre.

Mentsd meg Uram, e hívő népet,
Akit a balsors szertetépett,
Viruljon fel, új fényre kelve,
Szent István ezeréves kertje!

Billentsd helyre a félrehágott
Botorul kisiklott világot.

MÓRA LÁSZLÓ:

Kölcsey

Csillaghullás volt. Szemkápráztató.
A magyar égbolt szórta a csodát,
S a századmesgye mindkét oldalán
Megálltak fényként a csillagcsodák.
A sok-sok csillag nálunk szállt a földre,
És fény maradt a fényük mindörökre!

Sok költőcsillag nálunk hullt a földre,
Mint anyaszívből szikrázott atom.
Boldog világnak porszeme vagyok,
Hogy nagy nevüket elsuttoghatom,
S hogy bölcsőjüknek szélén ott lelem
Isten kezét a ringató kezen.

És volt egy bölcső: Puha mélyiben
Egy szív. S a szívben szívek ritmusa
Keringett vérként és lobbot vetett,
Mint tépett nemzet örök Himnusza:
A szent imádság, ami összetart
A nagy világon minden hű magyart!

E szent imádság gyújtó szikraképpen
Szállt százfelé, mint könny, mint diadal
És benne jajdul, vérzik, lelkesül
A szív, a szó, a szem, a könny, a dal
Innen és túl a zúgó tengeren, —
S egy áramkörbe olvad énvelem!

A Himnusz hangja hogyha felzokog
A rádióban délben s éjfelen:
Csitul a jaj, a kín, a gyötirelem,
S a hit piheg a szívveréseken,
A hit szavának lángja fogva tart;
Megáldja Isten egyszer a magyart!

S mikor Komárom ősi termiben
A Felvidékünk sorsa van soron,
S arról szavaznak, hogy kié legyen
Komárom, Kassa, Csallóköz, Pozsony:
Csendülj fel Himnusz! S csendülj szüntelen,
Hogy remegjen a tárgyalóterem!

Remegjen ajtó, függöny, ablakok
És minden szív, mely dönteni akar,
Mikor a Himnusz esdőn felzokog,
És Istent hívja a hívő magyar!
Remegjen minden lelkiismeret,
Ha Égbe száll e földi izenet!

Csendülj fel Himnusz! S csendülj szüntelen,
Míg magyar rögből magyar fű terem!
S testvér! Ki szent fohászunk dallamán
Egy szebb jövőért lelkesülsz velem;
Érezd, hogy áldott most e röpke perc,
S lélekben itt van Kölcsey Ferenc! . . .

PETRI MÓR:

Kölcsey

Fennállanak-e azok a falak,
Amelyek közt szavaid hangozának?
Ó, Kölcsey, a széttépett Hazának
Roncsai közt tán csak Imád maradt.

Leroskadunk a nehéz gyász alatt.
Zord volt a végzet, jaj nem volt bocsánat.
Nem hittél, nép, költőid jóslatának,
Itt az iga és benne a nyakad!

Amitől ez a föld olyan sebet
Kapott, amely be sohasem heged:
Felfakad vérzón az a sír Csekén.

Magadat vádold, nemzetem, szegény,
S koszorúddal zarándok-útra kelve
Keress föl a szent hantot vezekelve!

LENKEI HENRIK:

Kölcsey

Zengtem népem Himnusát,
Megálltam sok tolltusát,
Védtem a jót, az igazt,
Kigyomláltam here gazt —
S itt fekszem mint annyi száz:
Vanitatum vanitas!

JUHÁSZ GYULA:

A Hymnus

E bús imádságot dalolta ajkam,
Mikor nem is tudtam még, mit dalol,
Csak éreztem, hogy orgonás szavakban,
Ezer év búja bűg a hant alól.

A Végeken, hol mély magányban éltem
S Rodostó gyásza szállt lelkem felett,
A néma dachban, büszke szenvedésben
Fajtám keserve, megértettelek!

E dalt dúdoltam ott fáradt ajakkal,
Az éghez oly közel járt e magyar dal,
Kárpátok ormán ültem egyedül

És gondolkoztam Kölcsey felül,
Ki félszemével a jövőbe látott,
Szent táltosunk, teljék be látomásod!

PETRI MÓR:

A szent költő

Óh, hány költőért ég a lelkem!
Minden nemes ének hevit,
De legkiváltkép ragyogtatja
A multam tükre Kölcseyt.

A Szilágyságban, pátriámban
Van bölcseje: Szeődemeter.
Emléktábláját századévén
Az én ódám szentelte fel.

Mérföldköveim fordulóján
Dalom megint felkeresi.
De örök vesztatűz hitemben
Láng H i m n u s - o d , szent Kölcsey!

SEBESI ERNŐ:

Kölcsey Ferenc

Félszemed zárva. Hazug fényt nem vállal,
Mély bánatod borítja szűz palást,
Nehogy a lelked megalázva lásd,
Hisz karcolás is felér száz halállal.

Nem e világra való ember voltál,
Hű nemtőd volt a Melankólia,
Csak sóhaj fátylán illet szólnia
S még szavad ostora is zsongó zsoldár.

Puritán voltál. Fenkölt szenvedésed
Vad, póri szívek kérgébe nem vésted,
Bensődben tikkadt halálvágy buzog.

De engesztelő, fehér lelked békül, —
S szegény, bús népre hagyta örökségül
Fohászos, szent, felséges Hymnusod.

GULYÁS PÁL:

Kölcsey szelleméhez

(A debreceni kollégium falára)

Tiszta szellem, aki nem vagy már
sem víz, sem tűz, sem föld, sem felleg,
aki már puszta hang se vagy
és akit mégis ünnepelnek,
aki száz éve vagy halott
és aki mindig halott voltál,
akinek számára e föld
nem volt tivornya, hanem oltár, —
távoli szellem, névtelen
eszme, a bolygó fogalomnak
partjáról intek most feléd,
partjáról a zord siralomnak:
én sem lelem az utat itt,
az út itt a föld alá megy le,
a föld pincéjébe mutat
köröttem mindenféle mesgye,
a bús Minden-mindegy remeg
vak vezérek cézári botján
s a felhőkből a föld alá
bukik a büszke áeroplán . . .

Étheri szellem, akinek
alig volt földön földi teste,
csak úgy lézengtél testtelen
a levegő vásznára festve,
ideák ős festményeként,
mit rejtett barlangok takarnak,
mint egy halottnak álma, ki
a földben összehajtva hallgat, —
nemzet halottja, aki száz
és ezer esztendeje holt vagy,
akit azért küldött a föld,
hogy a Föld csillagát kioltjad
és egy új csillagot teremts,
amely a föld vermein átég,
a Végtelenség csillagát,
a Vanitatum Vanitas-ét, —
sápadt szellem, nyújtsd ki kezed,
bár nincs kezed, s a csontom töltsd meg
Hádesz zúgó árnyaival
és csontomban a halált törd meg!

Tele van halállal a föld
és mind a Nap himnuszát szórja
a föld fölé, azt lengeti
a földnek ezer lobogója;
bástyákba zárja el magát,
testén csillogva cseng a páncél,
a Nap hatalmát csörgeti
s nyomában átok és homály kél . . .

Csöndes szellem, aki nem éltél
és mégis életet vetettél,
aki a Tiszának s Dunának
partjához elvitted az Estét:
hozd fel tested kísértetét,
az élet Himnuszát elzengni,
melynek éjféli dallamát
csak az tudja hárfára tenni,
aki kinyújtja két kezét
a láthatatlan levegőbe
és csontjain átsüt a Hold
s nem néz már hátra, sem előre . . .

(1938. augusztus 25.)

MEGBŰNHÖDÖTT JELEN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

JÉKELY ZOLTÁN:

Önpanaszok

Kölcsey Ferencnek Szemeréhez írt levéltöredékei
szabados jambusokba szedve

*„Miért nincs, ki lelkem sok-sok
árnyalatját dalbaöntse,
kifejtse szorgalommal?”*

(Kölcsey)

1.

Az ég mindennek bőven osztogat
örömet s bánatot.
De szívet, mely magától így gyötrődjék,
mint az enyém, még senki sem kapott.
Érzem, ez engem gyorsan megemészt.
Hadd emésszen! Olyan időket értünk,
melyben sokáig élni nem óhajtunk.

2.

Én csak azért bosszankodom: miért van
charakteremben a könnyelműség
lélekvesztő érzékenységgel egybenőve.
Ha csak az első volna meg belőle,
képzelt gondtól a fejem sose főne.

De miért ez értelmetlen panasz?
Sietnek napjaink, lomhán avulnak —
ám némelyek örökre ráncragadnak.

3.

A jó s a rossz tűrésére az Isten
erősbet, mint az ember, nem teremtett.
Káromlom is a nevelési elvet,
mely spártai szent durvaság helyében,
áthéni légyságot plántál belénk
s azt cselekszi, hogy Goethe Wertherére

éppugy sírunk, mint Müller fityogásán,
s látunk embereket, kik Wilhelm Meister
nyers lapjai felett búsan szipognak.
A Római Elégiákra is maholnap
az olvasók — megérjük — felzokognak.

4.

Olyan vagyok, mint görög dithyramb:
egy érzésből a másba ugrom által,
s ezer gondom egymást kergetve szárnyal.
Mért nincs, ki lelkem sok-sok árnyalatját
dalba öntse, kifejtse szorgalommal?

Én magam ezt nem tehetem magammal.
Vagy hát lelkünknek azon állapotja,
melyet kívánnánk zengve magyarázni,
nem kell elébb eltávozzék mitőlünk?

5.

Mégis szép, mégis jó ez a világ.
Ha egyszer minden becsületes ember
két társra lel csak, kiben nem csalódik,
bizony mondom, panaszra nincs okunk.

A tömeget hagyd csak a maga útján,
térj ki előle, mert elvonulásod
megadja majd óhajtott nyugodalmad.

Lappangva élj — tanítja Epikurosz,
s a filozóf tanítások közül
ez az, melyet legjobban megtanultam.

6.

Emlékezem. Lelkem tüzet fogott.
Gyuladékony szívem áldás, nem átok.
Még az elébb a közért zokogott,
most önmagukat emésztik a lángok.

S mintha ért volna mágiás ütés,
erem dagasztja boldog érezés,
mert boldoggá teszen az a remény,
hogy több ütést is elviselek én.

Én, mondom én — de értem csak a lelkem.
Ah, a halandó test már rothadoz!
De ez panaszra semmiképp sem ok:
Emberfia, rajtam ne szánakozz.

7.

E percben ismét könnyezik a szem,
mely sírni csak nagyon későn tanult meg.
Az ifjúkort megjártam ál-hősiesen,
lelkem kölcsönzött érzelmekre gyúlt meg.

Nyomorult ember! Hős sosem valál,
csak mindig érzelgős. Nem szégyelem
megvallani, micsoda gyötrelmem
az enyéimtől elszakadva élnem,

noha, mint köztök, messzebb sose éltem
enmagamtól, s öltek apró bajok.
S mégis, seholsem sírtam életemben
búcsúzkodó könnycseppeket, csak ott.

8.

Itt a levél, homályos, rosszul írt,
de szívhez szól, de szívből folyt bizony.
Ott engemet szeretnek s rossz neven
ki venné, hogy most könnyem hullatom?

Nincs visszasabb állat, mint némely ember,
mert ez a némely ember szüntelen
saját nyugalma ellen dolgozik.
Ahol maradni kellene, szökik,
s odairamlik esztelen, hova
nem kellett volna lépnie soha.

9.

Felhevíték fejemet, s megígértem,
hogy elmegyek. Az indulásig
nem több, mint két vagy három óra van.
De sok történik addig, míg az alma
megérik a fán s a fűbe zuhan!
Menjek, ne menjek? Még most sem tudom.

10.

Mit használna, ha e szent pillanatban
isteni erő által vágyaim
s óhajtásim világába repülnék?
Két pillanat se múlna s keserű
könnyeket öntenék, mint mostan, itt.

S onnét tovább, ismét távolba vágynék.
Mégis, talán már nem sírnék, talán
enyhítene — de mi enyhítene?

11.

Amit csak leghiúbb lélek óhajthat,
mindent megadhat még a sors nekem.
De ha nem adja azt, mit úgy óhajtok,
óhajtottam s óhajtani fogok,
cinikusabb leszek Diogenesznél,
aki Nagy Sándortól mindössze pénzt kér . . .

MOLNÁR IMRE:

Kölcsey lapozgatásakor

Pőre, mosdatlan kritikák ítésze,
hej, de nem lelnéd magadat közöttünk!
nincs se bátor gáncs, sem igaz dicséret:
nyalnak a nyelvek.

TAKÁTS GYULA:

Utolsó niklai töredékek

I.

Kölcseyhez

Nem feledtetés fátyolával!
Terítettél le engem bárddal,
Mint szérűdre toppant bikát

.....
Engedd pennád kicsiny... Alája
Nem fért agancsom koronája...

KERÉNYI GRÁCIA:

Költőink, hej!

Népünk romlott erkölcei
Nézd, Berzsenyi, sírj Kölcsey!

(1983. február 9.)

GELLÉRT SÁNDOR:

Az aranyos búzaszemek

Alszik Cseke, csak Kölcsey
Ferenc szokta fenn tölteni
az éjszakát. Ég a lámpa
a hátulsó szobájában.

A vén cseléd kialudta
magát már a kályhasutba,
amint látja, hogy hamvába
hanyatlott a tuskó lángja,

s még Ferenc úr, a félszemű,
egyre jár az asztal körül,
odaszól a dunyha alól
neki, hogy: nyomtat a vak ló.

A polcokon könyvek, könyvek,
szent fiai az ördögnek,
a fejüket felemelik,
egészen a mennyezetig.

Alszik az ős falu, Cseke,
mintha el volna temetve,
a sírban, a halálon túl
egyenlő a paraszt s az úr.

Hogy ne csak ott a temető
árkában legyen egyenlő,
a vak ló ilyen aranyos
szép búzaszemeket tapos.

Az éjszakát, mint Kölcsey,
én is fenn szoktam tölteni,
lelkemben két bokor kövön
az ő búzáját őrölöm.

Én is körbe-körbejárom
az asztalt, ki tudja hányszor,
könyvtáramban, csakhogynem szól
senki rám, hogy: nyomtat a ló!

Kályhám sincs. És hogyha fázom,
felveszem a nagykabátom.
Mikola csekébb Csekénél,
jobb vón, ha benne nem élnél.

Az a búza is aranyos,
amit az én lábom tapos:
visszamenni már, hiába,
csak nem tudunk, Ázsiába;

sok bajunkért, nyomorunkért
Európán úgy vegyünk bért,
azzal álljunk rajta bosszút,
hogy Ázsiát idehozzuk.

Vajon ezt az én búzámat,
amikor a Túr megárad,
lesz-e, aki a nagy kőre
feltöltse és megőrölje?!

(1966)

Kölcsey

Mint a szerzetes, úgy élt a magányban,
Fanyar füsttel a kunyhók körbefogták:
sovány parasztok, poros, lomha csordák
s ő elmerengett: ez-e amit vártam?

Koldus népek közt élet, hogy derenghet?
Kátyuba jut a lélek, eszme, szépség
s hogy nemes szívét halálra ne sértsék,
ájult szavakat szórt a gyöngy egeknek.

Gyémánt-eszével látta sorsunk átkát,
hogy ősi erőnk rút fekélyek rágják,
szeme riadt lett, borongó és árva.

Aztán egy este felcsattant a dallam,
a Zrínyi-dal, hogy te is, én is halljam,
szörnyű szavát a századokba tárva.

WEÖRES SÁNDOR:

Kölcsey

Kedv, ki jössz és szállsz magadban,
Ó te órák párlata,
évszakoknak öntudatlan
újuló szent-állata,
mily hegyomlás kerget téged
mindig futni, szállani?
folyton újuló igédnek
hol szövődnek szálai?

KISS TAMÁS:

Kölcsey háza

Egy régi házat lebontottak ott,
a falat, téglát, a vakolatot,
a fundamentumot és a tetőt
és leszerelték a tartóerőt.

Elvittek onnét két évszázadot,
nyilalló fényt, szót, gondolatot,
szekérre raktak egy kis hazát,
a ház lelkét, a gazda igazát.

Letörölték a földet, hol lakott,
 eget fölötte, amin álmódott.
S most nem tudjuk, hol Észak, merre Dél,
hol kél a Nap és merre száll az Éj.

TÓTH ENDRE:

Álmosdon, a Kölcsey-házban

Álmosdon, a Kölcsey-házban
aludtam tegnap éjszaka.
Beragyogott szobámba a hold
s az esthajnal szép csillaga.

Aludni akartam s valami
titkos izgalom nem hagyott.
Virrasztva az éjben, sokáig
bámultam azt a csillagot.

S Őt is láttam az éjszakában:
a füstös gerendák alatt
le-fel járkált, míg nagy homlokán
csillag égett: a gondolat.

Csillagok jöttét leste ő is,
oly sötét volt a két haza.
Ragyogjon fel a szép szabadság
és az emberség csillaga.

Hol a csillag, mely harcba hívta
a Bocskai talpasait?
Ahol a szabadság elveszett,
a csillag is elbújdosik . . .

Szekér zörgött az éjszakában,
a csend, mint a seb, felszakadt,
s néztem árván az ő szemével
Álmosdon a csillagokat.

KISS TAMÁS:

Itt élt

„Ó, sors, fűthatnék bár vészes pályát,
Vérezned bár ó sors, szívemet . . .”

(Álmosd, 1812. szept.)

Itt élt egykor az a száműzött isteni ifjú,
félszeme csillaga láng, másika alkonyi bú,
Kölcsey volt a neve, de a helyét itt se találta,
tájadon néma vidék, dombod alatt temető.
Erre visz utam most költöm, nagy fájni tanítóm,
hajdúk, vén kurucok víg unokái között,
s mintha szemed lángcsillaga most is rajtuk örülne,
cseng a pohár kezükön, Ér-beli víg szüreten.
Balsors terhe se fog azokon, akik tette merészek,
győz még szellemed itt: újra virúl ez a föld.

BORY ZSOLT:

Álmosd, október, emlékházavatás

Vége az ünnepnek,
fénykép, magnó bizonyítja:
Álmosd megbecsüli
hajdani nagy lakosát.
Jó szó, kézzorítás,
indul százával a vendég,
én, ha szabad, még egy
pillanatig maradok.
... Szél kele most, amolyan
puha léptű, mustszagú szellő,
már vetkőzik a vén
törzsökű gesztenyefa,
csöpp ablakszemeit
éppen most csukja be sorra,
hallgat a Kölcsey-ház,
nádfedelén ül a csend.
Ámde a régi lakó
még most is jár-kelel a házban,
szép szomorú száján
hajnalig ég az ige.
— Ó, te törékeny hős,
te magyarnak drága ereklye,
órvás dalköltő,
glória nélküli szent!

Mondd, hogy kell a hazát
 fuldoklón, fájva szeretni,
és ugyanúgy az egész
 föld valamennyi fiát!
Add a parainézist
 a kezünkbe, hogy el ne feledjük,
hadd ismételjük,
 hogy mi a nagy feladás!
Csendes a kúria ám-
 de Ferenc jár körbe a padlón,
gondjától a szobák
 padlata egyre kopik.
Kint a sötét parkban
 félkörben hálnak a hársfák,
színpadukon gyűlik-
 gyűlik a hársfalevél.
Alszik a Kölcsey-ház,
 a magyarnak drága ereklye,
elpihen ő is már,
 őserejű tanító...
Fenn a falon képmás,
 a polcon könyv, a szívekben
büszke-erős érzés
 hirdeti: Kölcsey él.

LÉVAY BOTOND:

Kölcsey, Álmosd

Mindegy volt
hová jössz
kivakult szemeddel is láttad
együtt csikorog az álmosdi határ
az idő vasláncán
a Földdel

BIHARI SÁNDOR:

Utókor

Kölcsey úr, az a dalszöveg sikerült.
Kétségbeesés, jó remény slágere.
Jó, ha az ember csontja hallani tud.
Verssel mérni közép-európai időt.
Himnusszá sűríteni népet, isten elé.
Az Atlanti óceánon is megtartani.
Egymaga egy hazát irt, Kölcsey uram.
Száj nélkül dúdolhatja a levegő.
Néha hallatszik, éneklük a temetők is.
Máig a sorain kötélhányalunk, uram.

BISZTRAY ADÁM:

Kölcsey

Hívatlan porszem
istennek áldó és súlyos kezén,
elmúlt álom
ami visszafordulhat,
bevégzed a védbeszédet,
Wesselényi szabad,
erős a te hited
mégis borongva kétkedsz.
Felhőd (ellenünk-é vagy értünk)
az a jóslat,
ártó erőktől erősödünk,
éleszt és rendez gyűlölség, zavar.
Csertintas betűid,
virrasztott éjjel,
rongy papírok eléghetnek,
csak íróasztalod úszhat
lopva át a széles tengeren.
Félszemed néz veres ágaiból
felkelő Nap mögül,
a himlő-vitte másik
láthatatlan Hold.
Megtetesülsz mindennap köztünk,
mint felrakott kövekben
a kőműves mozdulatai,
elérhetetlen mészfoltos palló,
az ének és szomjúság.

RÓZSA ENDRE:

Kölcsey panasza az országos rendektől vett búcsú után

mint ágán-rothadó almában
a sugaranként lenyelt déli nap
megzúpul itt
a tündöklés

nem támad többé már vaktában
csak újszülött reményeinkbe kap
finnyás inyenc
itt a dögvész

szaporodnak a szolganépek
s ki szabad volna sorsunk beváltandó
nem fúlik a
foga hozzá

ver az isten kit van mivégett
esze ágába nem jut hogy állandó
átka alól
feloldozná

adj a magyarnak egy kis nyugtot
egymaga végzi el azt amihez még
ezer ellen
semmi volna

a szégyenért — így élni tudtok —
közületek már boldogan kivesznék
engem senki
ne okolna

nem támad többé már vaktábari
legfélelmesebb élőinkbe kap
nagyon jó így
rajta dögvész

mint ágán-rothadó almában
a sugaranként lenyelt déli nap
megzárul itt
a tündöklés

TANDORI DEZSŐ:

Kölcsey gesztenyefái

Ki hitte volna, hogy itt fognak állni
Kölcsey vadgesztenyefái:
északi-fél Batthyány téren,
s hogy éveken át egyre nézem
több századévnyi díszletük,
két-épületszárny szegletük,
és nem látom mély-zöldjüket,
a biztos levéltenyerek
jelkép nélküli ív-adását,
hármasságuk miféle-mását,
nem látom, magamban, e-képük,
pedig hányszor ülök elébük,
harminckilences buszra várva,
és látva, ott ül a szobor,
de mintha nem lenne sehol
a három törzse-lombja-szárnya.
Moccanatlan angyaltrió!
Tizenvalahánymillió?
Vagy más-mély-zöldjével csak-egy-kép?
Járok sokféleképp, de egyképp,
ülök, megállok ezután már
— s ha nem épp! — e gesztenyefáknál,
vagy csak lehunyom a szemem,
terüket kiteragetem,
akármi évszakkal lebontott,
minden ha-idején kibomlott
gesztenyefa-félkört: pihennék
köztük, megbűnhődött jelenét.

SZÖLLŐSI ZOLTÁN:

Szatmárcseke 1973.

Akác eszi a napot
mint véres húscafatok
levelein az alkony
Nyár van de halni hallom

Megyek a temetőbe
Sárló fűz kancabúze
égeti orrom és Tisza-szag
Csönd és kerítés harap

Baljós jegenyesorok
orgona fújtat susog
majd nyílnak mind sípjai
még csillagok híjai

Mindegy síkság vagy hegyek
puli árnyammal megyek
Egybe már történelmem
s országdarabok bennem

Szatmárcsekei nyárban
kopjafa vonulásban
arccal nyugatnak dőlve
megyek a temetőbe'

Görnyedő gótikába'
Kölcsey Himnuszába'
itt megyünk menetelve
Napnyugatig de helybe'

HORVÁTH LAJOS:

Kölcsey

Állunk a sűrűlő tiszai ködben előtted
megilletődve fehérlő homlokod boltja alatt
két mostoha költő az adózó népnek elkötelezve
a zajtalan temető-kikötő fekete fejfa-csónakjai
az öröklétbe kifutásra készen vetik hegyes orruk
az ég sötétedő vizébe várakozva körötted

Állunk előtted

sujtott Szatmárod repedezett sár-földjén
elvonult árvizek után jöttünk falakat dönteni le
mocskolni magunk a szitkozódó nép nyomorával
dőlnék dübörögve

vagonok terméskövek és gerendák
leszakadni indult tagjaink dörömböléseket löknek
az erek alagútjaiba álmaink fényjelei között

Állunk előtted méltatlanok

ne vesd ránk egyetlen szemed
mit jósorsod szegzett

a felemelkedő nemzetre—hazára
kinyújtott kézzel

hátad és műved után bukdácsolunk
mint hājdani Baziliosz vakította testvér bulgárok
mert várnak minket is

föld lugas asszony lágy melle
s a térdünkön lovagló látó kisfiak otthon

ANTAL ATTILA:

Utolsó üzenet

(Kölcsey emlékére)

Örökösei meztelen-tisztán
Lettünk egy közös ruhának,
Amit ősi nászéjszakán
Gallérozott a bánat.

Folttalan adni tovább,
Simítani rajt' a ráncot,
Fontosabb nincs is talán,
Ugye belátod?

DUSA LAJOS:

Április Szatmárcsekén

Egy szál ingben hogy béküljek a széllel,
Kölcsey úr?
Itt a folyó, a mi Káma-Tiszánk, s adatott még
egy révcsonak a sorshoz.
Boldogulásom bucskázása se más az időben,
mint e folyón megmenteni lelkem.
Hadd dideregjen a part jegenyéje utánam,
ha ama kámai csónak-fejfa orral a földbe ragad. —

S mégis, drága Ferenc! Lám, nem süket isten:
áldja a csöpp országot, s még a magyart is.
Kár, hogy elaggott már az öreg,
mire sorra kerültünk:
elmélázta az áldást már ötödünknel,
s mint aki jól végezte a dolgát, úgy napozik.

Hej, pedig április ez még! Mennyi didergés,
fogvacogás dala szárnyal a himnusz után,
s mit vacogás?! Csikorog vén indulatunk,
mert most is csak békétlen szavaim melegítnek,
Kölcsey úr!

RATKÓ JÓZSEF:

Szatmárcseke

Kopjafák gótikája.
Építkezünk.

NAGY GÁSPÁR:

Fűvel földellek el

Fűvel földellek el

Fűvel földellek el

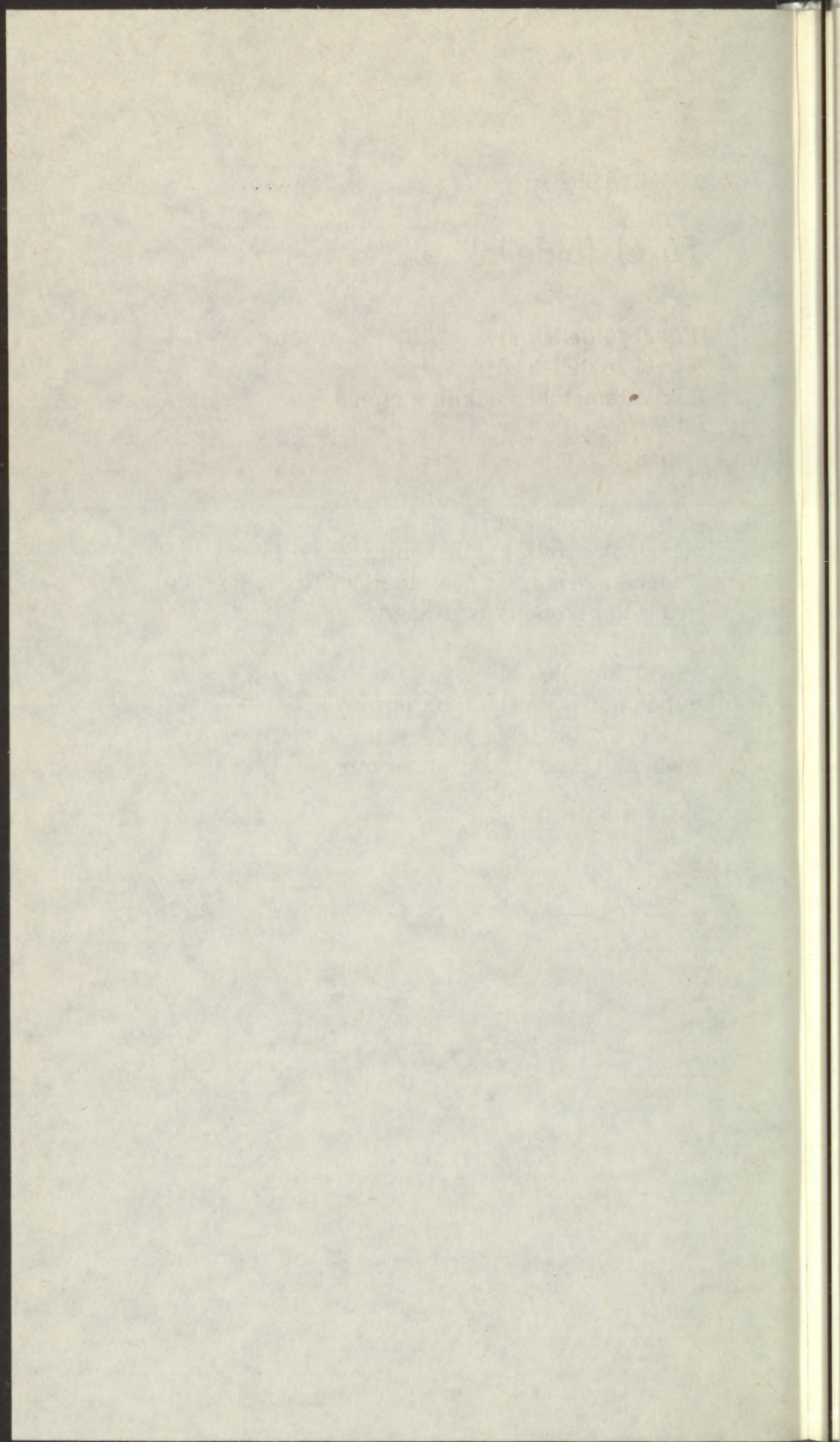
fáklyatemetőben, siklik a csónak
kivágják a tölgyet, szemed leszurkozva
rohan a tengerre.

Fűvel földellek el,

lobognak a fejfák, ablakon néz be a farkas
s csecsemőt lát, víz jön „idefele”
sodor kék-kopoltyús pákászt.

Fűvel földellek el,

zubog a Túr, a Tisza, harangszó késik,
e népet földeljem ma? — itt viszem, nézzétek, —
megvakít Kölcsey másik szembogara!

A versek lelőhelye

Csoóri Sándor: Meghallod-e még?

— Látóhatár 1988 nov. 39. l.

Pálóczi Horváth Ádám: A' meg-haltt Csokonai Vitéz Mihály, az élő Kölcsey Ferencznek

— Csokonai Emlékek Óá.: Varga Balázs (1960) 304. l.

Péczely József: Kölcsey, Bajza

— Epigrammák s apróságok (1832) 28. l.

Berzsenyi Dániel: Kölcsey

— Minden munkája (1943) 117. l.

Garay János: Örökváltság

— Dózsa. Magyar költők versei (1972) 41 l.

Szemere Pál: A magyar Pegasus

— Munkái I. (1890) 93. l.

Czuczor Gergely: Kölcsey Ferenc sírjánál

— Visszhang. Irodalmunk nagyjai a költészet tükrében (1944) 134. l.

Vörösmarty Mihály: Kölcsey (Nap vala)

— Összes költeményei (1978) I. 399. l.

Vörösmarty Mihály: Kölcsey (Meg ne)

— Összes költeményei (1978) I. 399. l.

Vachott Sándor: Kölcsey

— Visszhang. Irodalmunk nagyjai a költészet tükrében (1944) 134. l.

Sárosi Gyula: Kölcsey

— Kisebb költeményei (1954) 194. l.

Terray Károly: Kölcsey felett

— Csorba Sándor—Takács Péter: Kölcsey és Szatmár megye (1986) 118. l.

Szelestey László: Dalnokbér

— Szöveggyűjtemény a forradalom és szabadságharc irodalmából (1980) I. 93. l.

Kunoss Endre: Kölcsey szelleméhez

— Versei (1843) 146. l.

Petőfi Sándor: Nagykárolyban

— Összes költeményei (1966) I. 466. l.

Kriza János: Kölcsey a népszónok

— Költemények (1893) 84. l.

Lisznyai Kálmán: Kölcsey dalünnepe

— Madarak pajtása (1856) 62. l.

Lévay József: Kölcsey sírjánál

— Újabb költeményei (1897) 259. l.

Bartók Lajos: Kölcsey emlékezete

— Régi lant (1891) 54. l.

Pap Endre: Kölcsey sírjánál

— Költeményei (1905) 136. 1.

Pósa Lajos: Kölcsey

— Ünnepi versek. Szavalókönyv (1902)
246. 1.

Sréter Kálmán: Kölcsey

— Dolgozatok (1866) 53. 1.

Lévay József: A költő és a fülemüle*

— Összes költeményei (1881) II. 72. 1.

Petri Mór: A földgömb zsoltára

— Eszmény malma Isten malma (1943)
33. 1.

Móra László: Kölcsey

— Visszhang. Irodalmunk nagyjai a költészet tükrében (1944) 135. 1.

Petri Mór: Kölcsey

— Magyar szonettek (1934) 47. l.

Lenkei Henrik: Kölcsey

— Az én hőseim (1910) 188. l.

Juhász Gyula: A Hymnus

— Összes versei (1959) 129. l.

Petri Mór: A szent költő

— Naplemente fáklya-lángja (1938) 107. l.

Sebesi Ernő: Kölcsey Ferenc

— Halhatatlanok (é. n.) 35. l.

Gulyás Pál: Kölcsey szelleméhez

— A viharzó diófa (1983) 312. l.

Jékely Zoltán: Önpanaszok

— Összegyűjtött versei (1985) 259. l.

Molnár Imre: Kölcsey lapozgatásakor

— Kíntorna — dal őszi szélben (1983)
126. 1.

Takáts Gyula: Utolsó niklai töredékek

— Vulkánok és fügefák (1978) 442. 1.

Kerényi Grácia: Költőink, hej!

— Nálunk a málnabokorban (1985) 236. 1.

Gellért Sándor: Az aranyos búzaszemek

— A magány szikláján (1983) 198. 1.

Bárdosi Németh János: Kölcsey

— Magyar Múza (1982) 64. 1.

Weöres Sándor: Kölcsey

— Egybegyűjtött írások (1986) II. 370. 1.

Kiss Tamás: Kölcsey háza

— Szép versek (1975) 122. 1.

Tóth Endre: Álmosdon, a Kölcsey-házban

— Életnagyságban (1982) 12. 1.

Kiss Tamás: Itt élt

— Égi tűz (1964) 18. 1.

Bory Zsolt: Álmosd, október, emlékházavatás

— Mélyhegedű (1976) 85. 1.

Lévay Botond: Kölcsey, Álmosd

— Kézirat

Bihari Sándor: Utókor

— Lélegzet (1977) 21. 1.

Bisztray Ádám: Kölcsey

— Látóhatár (1988 november) 5. 1.

Rózsa Endre: Kölcsey panasza az országos rendezéstől vett búcsú után

— Kietlen ünnep (1979) 44. 1.

Tandori Dezső: Kölcsey gesztenyefái

— Magyar Nemzet (1986. október 4.)

Szöllősi Zoltán: Szatmárcseke 1973.

— Forrás, 1989. 3. sz. 16. l.

Horváth Lajos: Kölcsey

— Új Déva vára (1974) 81. l.

Antal Attila: Utolsó üzenet

— Hogy a virág megmaradjon — Szabolcs-
szatmári költők antológiája (1979) 123. l.

Dusa Lajos: Április Szatmárcsekén

— Április ez még (1987) 42. l.

Ratkó József: Szatmárcseke

— Félkenyér csillag (1984) 154. l.

Nagy Gáspár: Fúvel földellek el

— Koronatúz (1975) 77. l.

A kötet költői

ANTAL Attila = (1956—). Költő, tanár Nyíregyházán.

BÁRDOSI NÉMETH János = (1902—1981). Költő, író.

BARTÓK Lajos = (1851—1902). Költő, író, lapszerkesztő.

BERZSENYI Dániel = (1776—1836). Költő, Kölcsey bírálatának hatására évekre elhallgatott.

BIHARI Sándor = (1932—). Költő, újságíró.

BISZTRAY Ádám = (1935—). Költő, író.

BORY Zsolt = (1921—1984). Költő, Nyíregyházán élt és dolgozott.

CSOÓRI Sándor = (1930—). Költő, író.

CZUCZOR Gergely = (1800—1866). Költő, szótárszerkesztő.

DUSA Lajos = (1948—). Költő, évekig Szabolcs-Szatmárban dolgozott, jelenleg Debrecenben él.

GARAY János = (1812—1853). Költő, lapszerkesztő.

GELLÉRT Sándor = (1916—1987). Erdélyi magyar költő, műfordító, nyelvész.

GULYÁS Pál = (1889—1944). Költő, műfordító, irodalomtörténész.

HORVÁTH Lajos = (1938—). Költő, tanár, Fehérgyarmaton részt vett az árvíz utáni újjáépítésben.

JÉKELY Zoltán = (1913—1982). Költő, író, műfordító.

JUHÁSZ Gyula = (1883—1937). Költő, újságíró.

KERÉNYI Grácia = (1925—1985). Költő, műfordító.

KISS Tamás = (1912—). Költő, író, irodalomtörténész, Debrecenben él.

KRIZA János = (1811—1875). Költő, nyelvész, népköltészeti gyűjtő.

KUNOSS Endre = (1811—1844). Költő, író, hírlapíró.

LENKEI Henrik = (1863—1943). Költő, író, műfordító.

LÉVAY Botond = (1946—). Tanár, költő, Debrecenben él.

LÉVAY József = (1825—1918). Költő, műfordító.

LISZNYAI Kálmán = (1823—1863). Költő, módoros Petőfi-epigon.

MOLNÁR Imre = (1939—). Költő, író.

MÓRA László = (1890—1944). Költő, író, ifjúsági író és lapszerkesztő.

NAGY Gáspár = (1949—). Költő.

PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám = (1760—1820). Költő, népköltészeti gyűjtő.

PAP Endre = (1817—1851). Költő, publicista, egy ideig Csekén Kölcsey mellett joggyakornok.

PÉCZELY József, ifj. = (1789—1849). Költő, történetíró, akadémikus.

PETŐFI Sándor = (1823—1849). Költő, író, műfordító.

PETRI Mór = (1863—1945). Költő, történész.

PÓSA Lajos = (1850—1914). Költő, újságíró, ifjúsági író.

RATKÓ József = (1936—1990). Költő, drámaíró, könyvtáros, egész élete, munkássága Szabolcs-Szatmárhoz kötötte.

RÓZSA Endre = (1941—). Költő, szerkesztő.

SÁROSI Gyula = (1816—1861). Költő, újságíró.

SEBESI Ernő = (1893—1944). Költő, drámaíró, Csehszlovákiában élt.

SRÉTER Kálmán = Költő, Nógrád megyében volt esküdt.

SZELESTEY László = (1821—1875). Költő, modoros Petőfi-utánzó.

SZEMERE Pál = (1785—1861). Költő, kritikus, szerkesztő, nyelvújító, Kölcsey barátja.

SZÖLLŐSI Zoltán = (1945—). Költő, 1971 és 1975 között Szabolcs-Szatmárban élt.

TAKÁTS Gyula = (1911—). Költő, író.

TANDORI Dezső = (1938—). Költő, műfordító, kritikus.

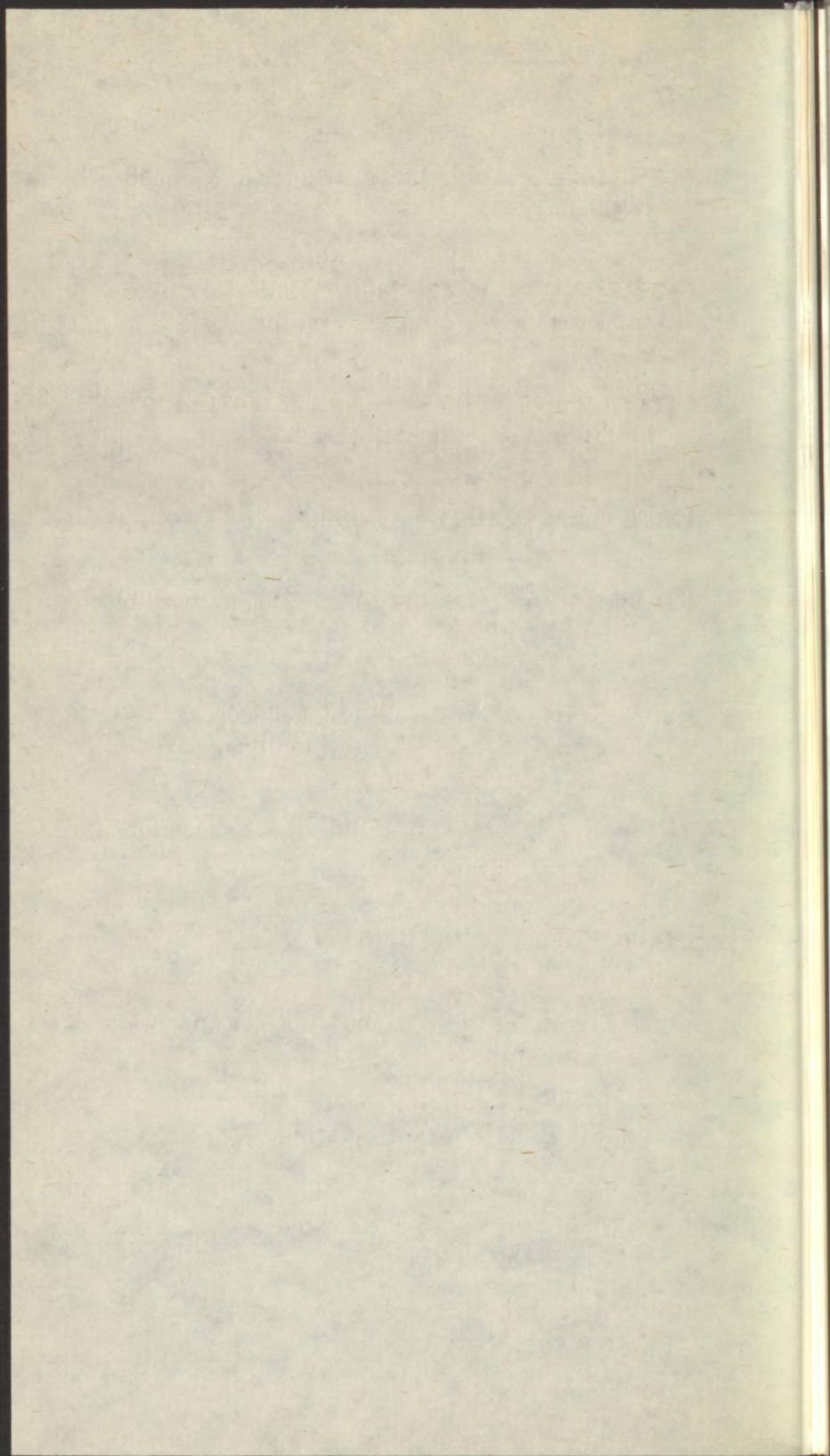
TERRAY Károly = (1812—1841). Pedagógus, képzőintézeti igazgató, Kölcsey tanítványa.

TÓTH Endre = (1914—). Költő, író, irodalomtörténész, Debrecenben él.

VACHOTT Sándor = (1818—1861). Költő.

VÖRÖSMARTY Mihály = (1800—1855). Költő, dramáiró, műfordító.

WEÖRES Sándor = (1913—). Költő, műfordító.

Jegyzetek

Csoóri Sándor: Meghallod-e még?

Tinódi = T. Lantos Sebestyén (1505?—1556) a XVI. század magyar epikus költészetének legjelentősebb alakja, vándorkrónikás.

Pálóczi Horváth Ádám: A' meg-haltt Csokonai Vitéz Mihály, az élő Kölcsey Ferencznek

Csokonai Vitéz Mihály = költő (1773—1805), halála után Kölcsey igen keményen ítélkezett verseiről;

Vivens Poetae more = lat.: élvén poétai módra, idézet a Domby Márton által fogalmazott Csokonai sírfeliratból;

character = (karakter) gör.: jellem, lelkierő;

laurus = lat.: babér, a költői dicsőség jelképe;

Pope = P. Alexander (1688—1744) angol költő, nálunk szatirikus hőskölteménye népszerű;

Polyphem = (Polüphemosz) félszemű óriás küklpsz az Odüsszeiában;

Pollió = Assinius P. Gaius (i. e. 76. — i. u. 5.) római államférfi és író;

Messias = az üdvözítő, tágabban mítikus emberi képzet;

ízlet = ízlés, szép iránti érzék;

Provincialismus = lat.: a helyi érdekek túlbecsülése, lokális szűklátókörűség;

Boileau = B. Despréaux, Nicolas (1636—1711) francia költő és kritikus;

Satyricus = lat. itt: szatíraíró;

Lenox = (Lennox) skóciai grófság;

Óda = gör.—lat.: magasztos gondolati nagy érzelmi tárgyú, fellelkesült, ünnepélyes hangú vers;

Epos = (eposz) gör.: hősköltemény;

Compositor = lat.: összeállító;

Kommandíroz = lat.: vezényel.

Péczy József: Kölcsey, Bajza

Bajza = B. József (1804—1858) költő, kritikus.

Berzsenyi Dániel: Kölcsey

lat = régi súlymérték, a font harminckettő része, itt általában a mérlegelésre utal;

ice = (icce) kb. 8 dl-es régi ivóedény.

Garay János: Örökváltság

örökváltság = az úrbéri tartozások egy összegben való megváltása, szabad egyezkedés útján;

Zápolya = (Szapolyai) János, a Dózsa-féle parasztfelkelés leverője, 1525 és 1540 között magyar király.

Szemere Pál: A magyar Pegasus

Pegasus = a görög mitológiában a múzsák szárnyas lova;

Mondolat = Somogyi Gedeon által szerkesztett röpirat a nyelvújítás ellen 1813-ban;

Múzsák = a görög mitológiában a művészetek és tudományok istennői;

széket ülni = ítélkező tanácskozást tartani;

Pindus = (Pindosz) thesszáliai hegység, a múzsák egyik kedvenc helye;

Cadentiás = lat. itt: összecsengő, rímes;

Ráday-verselés = R. Gedeon (1713—1792) költő, magyar nyelven először egyesítette az időmértékes és rímes verselést;

sonett = olasz versforma, 14 sorban, zárt rím-képletben, ötödféles jambusokban;

epistola = lat.: levél, költői levél;

románc = az elbeszélő költészet formája, derűs tárgy tiszta előadásban;

Orczy = O. Lőrinc (1718—1789) költő és irodalmi mecénás;

Mátyási = M. József (1765?—1849) korában népszerű költő;

pócsért = valószínűleg pocsék (tájszó);

Virág = V. Benedek (1754—1830) költő, történetíró;

Etédi = E. Sós Márton, verselő a XVIII. század végéről;

Péczei = P. József, id. (1752—1792) költő, műfordító, szerkesztő;

Horváth = Pálóczi H. Ádám (1760—1819) költő, népköltészeti gyűjtő;

Édes = É. Gergely (1763—1847) formaérzékéről ismert költő;

Ányos = Á. Pál (1756—1784) szentimentális költő;

mustra = ol.: szemle, vizsgálat;

Dayka = D. Gábor (1769—1796) szentimentális költő;

francz = francia;

Göthe = (Goethe) Johann Wolfgang von (1749—1832) német költő, író, a klasszicizmus kiemelkedő képviselője;

Marmontel = M. Jean-Francois (1723—1799) francia író, kritikus, szerkesztő;

Illyés = feltehetően I. András (1637—1712) erdélyi püspök, egyházi író;

Káldy = valószínűleg K. (Káldi) György (1573—1634) bibliafordító;

Báróczy = B. Sándor (1735—1809) műfordító, a magyar testőrírók egyike;

fátum = lat.: végzet, sors.

Czuczor Gergely: Kölcsey Ferenc sírjánál

szenv = itt: hosszú testi vagy lelki fájdalom.

Sárosi Gyula: Kölcsey

Szatmár = itt: tájegység az Alföld északkeleti részén.

Terray Károly: Kölcsey felett

Cseke = (Szatmárcseke) helység Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Itt élt Kölcsey 1815-től haláláig, s itt van sírja is.

Szelestey László: Dalnokbér

ernyejében = árnyékában.

Kunoss Endre: Kölcsey szelleméhez

Árpád = Álmos fia, 889—907: a magyarok fedelme, a mai hazába vezette népét, 1301-ig az ő nemzetségéből kerültek ki a magyar királyok.

Petőfi Sándor: Nagykárolyban

Nagykároly = (Carei) romániai város az Alföld peremén, Kölcsey járt itt;

helóta = gör.: rabszolga, jogfosztott ember;

kancsuka = tör.: rövid nyelvű korbács.

Lisznyai Kálmán: Kölcsey dalünnepe

Memmon = (Memnón) a görög mitológiában Éosz és Tithónosz fia, Aithiopia uralkodója, sereget vezetett Trója megsegítésére. Akhilleusz ölte meg, hamvaiból madarak támadtak, amelyek évente összegyűltek megsíratni őt.

Bartók Lajos: Kölcsey emlékezete

Demosztenos = (i. e. 383? — i. e. 322) a legnagyobb görög szónok;

Lycurg = (Lükurgosz) (i. e. 390 — i. e. 324?) görög szónok és államférfi;

Kazinczy = K. Ferenc (1759—1831) költő, műfordító, a magyar felvilágosodás egyik szellemi vezetője;

Wesselényi = W. Miklós (1796—1850) ellenzéki politikus, a reformkor nagy alakja, ő mondta Kölcseyről „nem közénk való”;

evangelista = itt: Márk evangélista, jelképe az oroszlán;

Spárta = az ókorban jelentős görög városállam, Lakónia fővárosa;

gigász = a görög mitológiában az eget megostromló óriás, általában: nagy szellemi képességű ember.

Pap Endre: Kölcsey sírjánál

Apotheosis = gör.: megdicsőítés, istenülés.

Sréter Kálmán: Kölcsey

epigramma = er. gör.: felirat; rövid, a gondolatot csattanósan kifejező költemény, formája általában disztichon;

fesz = itt: feszélyezettség.

Petri Mór: A földgömb zsoltára

Hómosó-ér = Ér: a Berettyó jobboldali kis mellékvíze a Szilágyságból ered; „hómosó”-nak P. M. nevezte el, aki itt született. Az elnevezés értelme: szelíd vízzé mossa a hegyekből érkező havat;

Tuhutum = (Töhötöm) magyar vezér a honfoglalás idejéből, a pusztaszeri fogadalomtévők egyike;

Közép-Szolnok = régi vármegye a tiszántúli kerületben, székhelye Zilah. 1876-tól Szilágy megye része. Ma Románia;

Sződemeter = kisközség Szilágy vármegyében. Ma Sanea;

stafeta = ol. itt: gyorsfutár;

Hunyadi = H. János hadvezér, a török elleni harcok legendás hőse, a nándorfehérvári győző, 1446—1452 között magyar kormányzó;

Kárpát = hegyvonulat a csehszlovákiai Dévénytől a romániai Al-Dunáig;

Adria = a Földközi tenger része az Appenini és a Balkán félsziget között;

Szent István — I. I. az utolsó magyar fejedelem és az első magyar király (997—1038) az államalapító.

Móra László: Kölcsey

lobbot vetett = meggyulladt;

Komárom = város Komárom megyében, az első világháború után határainkat is érintő tárgyalás színhelye volt;

Felvidék = a történelmi Magyarország északi, hegyvidéki része;

Kassa = (Kosice) felvidéki város, ma Csehszlovákia;

Csallóköz = a Duna legnagyobb szigete a Duna és a Kis-Duna között, ma Csehszlovákia;

Pozsony = (Bratislava) Szlovákia fővárosa.

Lenkei Henrik: Kölcsey

Vanitatum vanitas = lat.: hiúságok hiúsága,
idézet a Bibliából Salamon prédikátortól.

Juhász Gyula: A Hymnus

Hymnus = (himnusz) az óda emelkedettebb
változata, itt Kölcsey Himnusza, a magyar
nemzeti imádság;

végeken = a határ mentén;

Rodostó = (Tekirdag) török kikötőváros, a kuruc
magyarok kényszerlakhelye a Rákóczi-sza-
badságharc bukása után;

táltos = a magyar ősvallásban a varázserejű
pap.

Petri Mór: A szent költő

Szilágyság = történelmi táj Erdélyben, a Be-
rettyó, Kraszna, Szamos vidékén;

pátria = lat.: haza, szülőföld;

vesztaszűz = a római mitológiában a családi
élet istennőjének, Vesztának önmegtagadó
életet élő, a Veszta-templomban égő tüzet
gondozó papnő.

Sebesi Ernő: Kölcsey Ferenc

nemtő = védőszellem, őrszellem;

melankólia = gör.: búskomorság, levertség;

puritán = lat.: szigorú, feddhetetlen, egyszerű.

Gulyás Pál: Kölcsey szelleméhez

kollégium = (debreceni) Kölcsey 1796-tól
1809-ig tanult itt, a mai kollégium falán
emlékét domborműves tábla őrzi;

cézári = hatalmas, tekintélyes;

aéroplán = gör.—lat.: repülőgép;

etheri = légies, könnyű, finom;

Hádesz = a görög mitológiában az alvilág.

Jékely Zoltán: Önpanaszok

Szemere = Sz. Pál (1785—1861) költő, esztéta,
kritikus, szerkesztő, Kölcsey közeli barátja;

jambus = az időmértékes verselésben egy rö-
vid, egy hosszú szótagból álló láb;

spártai = Spártába való, itt: kemény, edzett;

áthéni = utalás a görög városállam szellemisé-
gére, amely sokkal emberségesebb, megér-
tőbb volt, mint a spártai;

Werther = Goethe 1774-ben írt regényének
hőse;

Müller = valószínűleg Wilhelm M. (1794—
1827) német modorosán népies költő;

fityogásán = pityergésén;

Wilhelm Meister = W. M. 's Lehrjahre, Goethe
regénye 1795-ből;

Római Elégiák = Goethe szerelmi versciklusa
Christiane Vulpiushoz;

dithyramb = (ditirambus) az óda változata, csa-
pongó, szárnyaló versforma;

Epikurosz = görög filozófus (i. e. 342—270) fi-
lozófiájának alapja a közösségtől elhúzód-
va megteremtett derűs szellemi egyensúly;

filozóf = bölcselő;

mágiás = gör.—lat.: bűvös, varázsos;

Diogenesz = görög cinikus filozófus (a sinopei)
(i. e. 414? — i. e. 320 k.);

Nagy Sándor = makedón király (i. e. 356—
323), egységes világbirodalmat akart létre-
hozni.

Takáts Gyula: Utolsó niklai töredékek

Nikla = helység Somogy megyében, itt élt és gazdálkodott magányában Berzsenyi.

Gellért Sándor: Az aranyos búzaszemek

Mikola = régi magyar község az egykori Szatmár vármegyében (ma Románia). Itt tanított és halt meg Gellért Sándor;

Túr = a Szamosháta északról határoló folyó.

Tóth Endre: Álmosdon, a Kölcsey-házban

Álmosd = helység Hajdú-Bihar megyében, a Kölcsey-családnak birtoka, kúriája volt itt, ahol évekig élt Kölcsey; ma emlékmúzeum és könyvtár;

Bocskai = B. István (1557—1606) erdélyi fejedelem, a hajdúk letelepítője;

talpas = gyalogos katona.

Kiss Tamás: Itt élt

Ér-beli = Ér: Pocsajnál a Berettyóba ömlő vízfolyás, Érmellék az Ér és Berettyó közötti terület, ma Romániában.

Bory Zsolt: Álmosd, október, emlékházavatás

Parainesis: = gör.: erkölcsi célzatú tanítást tartalmazó mű, irodalmunkban Kölcsey írta a legszebbet K. Kálmánhoz;

kúria = lat.: nemesi udvarház.

Tandori Dezső: Kölcsey gesztenyefái

Batthyány tér = B. Lajos (1806—1849) államférfi, az első felelős magyar minisztérium elnöke. A róla elnevezett budapesti téren van Kölcsey szobra.

Horváth Lajos: Kölcsey

Baziliosz = (Basilius) Valentinus, a XV. század első felében élt alkimista bencés barát, természettudós.

Dusa Lajos: Április Szatmárcsekén

Káma-Tiszánk = utalás a mai Szovjetunióban lévő folyóra, amely mellett volt a magyarok őshazája.

Ratkó József: Szatmárcseke

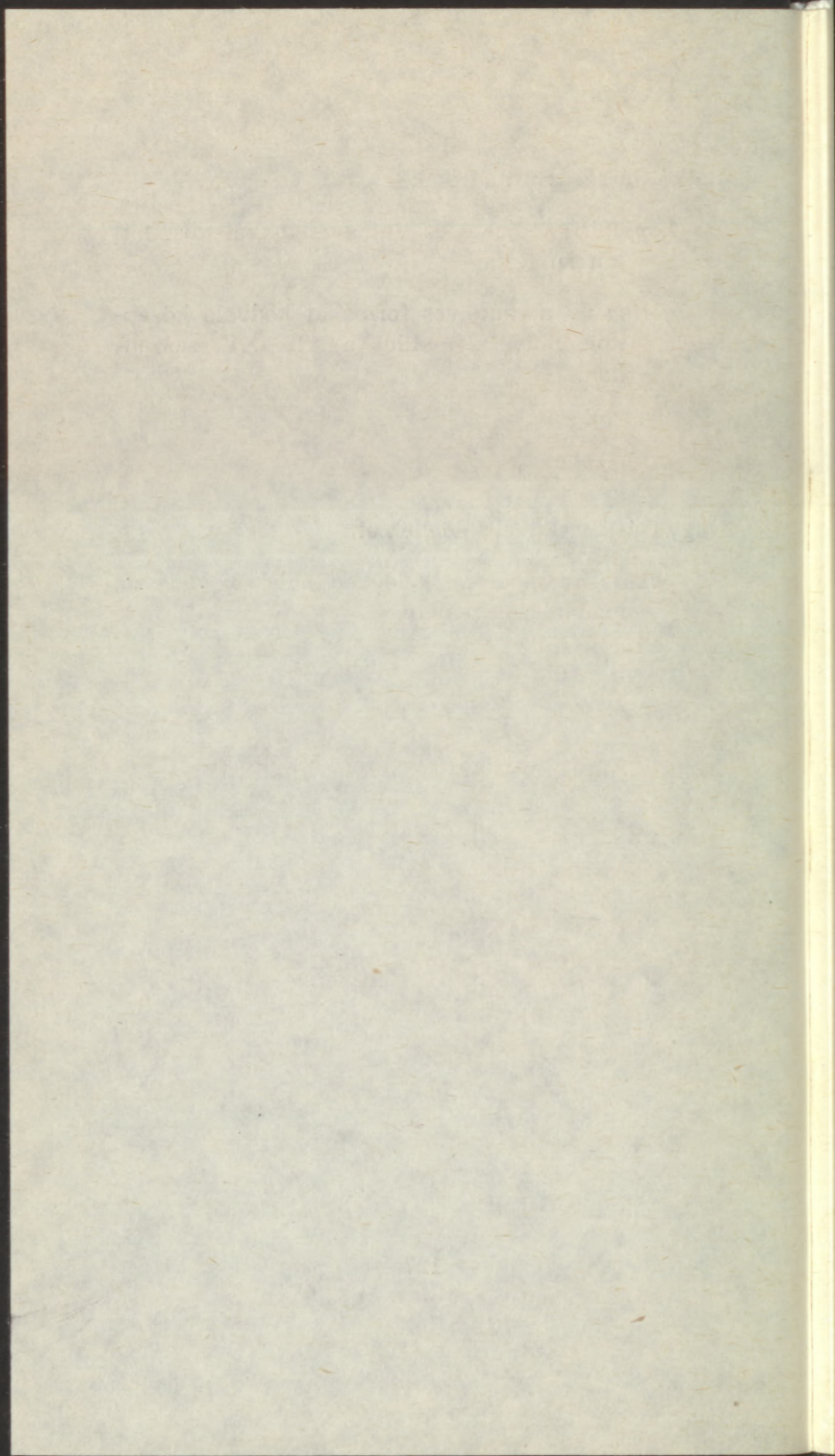
kopjafák = jelképes faragványokkal díszített karcsú fejfa;

gótika = a csúcsíves formákat kedvelő középkori művészeti stílus a XII—XV. században.

Nagy Gáspár: Fűvel földellek el

pákász = mocsaras, vidéken halászó, vadászó, madarászó személy.

Tartalomjegyzék

Bevezető	— — — — —	3
Csoóri Sándor: Meghallod-e még?	— — — —	7

VIRRASZTA HONÁÉRT

Pálóczi Horváth Ádám: A' meg-haltt Csokonai Vitéz Mihály, az élő Kölcsey Ferencznek		11
Péczely József: Kölcsey, Bajza	— — — —	14
Berzsenyi Dániel: Kölcsey	— — — — —	15
Garay János: Örökváltság	— — — — —	16
Szemere Pál: A magyar Pegasus	— — — —	17
Czuczor Gergely: Kölcsey Ferenc sírjánál	—	20
Vörösmarty Mihály: Kölcsey	— — — — —	21
Vörösmarty Mihály: Kölcsey	— — — — —	22
Vachott Sándor: Kölcsey	— — — — —	23
Sárosi Gyula: Kölcsey	— — — — —	24
Terray Károly: Kölcsey felett	— — — — —	25
Szelestey László: Dalmokbér	— — — — —	26
Kunoss Endre: Kölcsey szelleméhez	— — —	29
Petőfi Sándor: Nagykárolyban	— — — — —	31

SZENT TÁLTOSUNK

Krizsa János: Kölcsey a népszónok — — — —	35
Liszniai Kálmán: Kölcsey dalünnepe — — —	36
Lévay József: Kölcsey sírjánál — — — — —	38
Bartók Lajos: Kölcsey emlékezete — — — —	40
Pap Endre: Kölcsey sírjánál — — — — —	44
Pósa Lajos: Kölcsey — — — — — — — —	49
Sréter Kálmán: Kölcsey — — — — — — —	51
Lévay József: A költő és a fülemüle* — — —	52
Petri Mór: A földgömb zsoltára — — — —	55
Móra László: Kölcsey — — — — — — —	57
Petri Mór: Kölcsey — — — — — — — —	59
Lenkei Henrik: Kölcsey — — — — — — —	60
Juhász Gyula: A Hymnus — — — — — —	61
Petri Mór: A szent költő — — — — — —	62
Sebesi Ernő: Kölcsey Ferenc — — — — —	63
Gulyás Pál: Kölcsey szelleméhez — — — —	64

MEGBŰNHÓDOTT JELEN

Jékely Zoltán: Önpanaszok — — — — —	69
Molnár Imre: Kölcsey lapozgatásakor — — —	74
Takáts Gyula: Utolsó niklai töredékek — —	75
Kerényi Grácia: Költőink, hej! — — — — —	76
Gellért Sándor: Az aranyos búzaszemek — —	77
Bárdosi Németh János: Kölcsey — — — — —	79
Weöres Sándor: Kölcsey — — — — — — —	80
Kiss Tamás: Kölcsey háza — — — — — — —	81
Tóth Endre: Álmosdon, a Kölcsey-házban —	82
Kiss Tamás: Itt élt — — — — — — — — —	83
Bory Zsolt: Álmosd, október, emlékházavatás	84
Lévay Botond: Kölcsey, Álmosd — — — — —	86
Bihari Sándor: Utókor — — — — — — — — —	87
Bisztray Ádám: Kölcsey — — — — — — — — —	88
Rózsa Ęndre: Kölcsey panasza az országos ren- dektől vett búcsú után — — — — — — —	89
Tandori Dezső: Kölcsey gesztenyefái — — —	91
Szöllősi Zoltán: Szatmárcseke 1973. — — —	92

Horváth Lajos: Kölcsey — — — — —	93
Antal Attila: Utolsó üzenet — — — — —	94
Dusa Lajos: Április Szatmárcsekén — — —	95
Ratkó József: Szatmárcseke — — — — —	96
Nagy Gáspár: Fűvel földellek el — — — —	97
A versek lelőhelye — — — — —	99
A kötet költői — — — — —	107
Jegyzetek — — — — —	113
Tartalomjegyzék — — — — —	129

93

94

95

96

97

99

100

11

12

1254-3

Ara: 50,— Ft